

71128-1
5

2658 6/11/512

Акшэ 45 ур.

Туньасэ пролэтар-влак, ушныза!

У В И Й

СЫЛНЭ МУТАН, СҮРЭТАН ЖУРНАЛ

№ 11

1929 ий Октябр

№ 11

М. Хохлов
12/IV - 28.

Йошкар Ола, Марбиздат.

В у й л ы м а ш .

	Вэлыж
1. В. Сави. Йошкар Октабрь (почэламут)	2
2. А. Йузыкайн. Спиритон (ойлымаш)	3
3. С. Т. Сэмонов. Кузык (пиеэ)	8
4. Мыскара	12
5. Смирнов Навырла. Ош тага (ойлымаш)	13
6. С. Г. Чавайн. Дэзэртир-влак (повэсть)	15
7. Шабдар Осып. Ёдырамаш корно (ойлымаш)	19
8. Пётыр Пойдуш. Мыскара-влак	24

Мар. ж.
1-1

У-11

Гос. Публич. Б-ка
1929.
Об. экз. Лнгр.

У В И Й

ТЫЛЧЭ ЙЫДА ЛЭКШЭ, СЫЛНЭ МУТАН, СҮРЭТАН ЖУРНАЛ.

№ 11

1929 ий Октябрь.

№ 11

В. Сави.

Йошкар Октабрь.

Түжэм индэш шүдө латшым ий!
Тўньаш пурыш у вий!
Шэмэрын тўнг сэнгымаш корно
Октабрь шўльыш дэн
Лэктэ йыбыртэн!

— Йомжо пўрмө!..

Октабрь, вийан, кэртшашан тый лий!..

* * *

Шэмэр, ойган, ындыралтшэ - влак —
Ушналатса тэ йшла!
Йонгалтса Ленин ту йўмалнэ:
Сандалык уэм —
Кушкэш чэвэргэн!..

— Тошто, эрнэ!..

Йошкар Октабрь мўгырэн йўла!

* * *

Октабрь тул дэн шарла Коминтэрн —
Шўдыр сэмын, чот волгэн!
Шэмэр тўшкам сандалык мучко
Төра ваштарэш
Кыньэлаш ўжэш!

— Йомжо, шучко!

Утлэна мэ Коминтэрн вий дэн!..

Кугтан лий,

Лэнин паҕтий!

Шэмэрлан пуо

Корным уым!

Октабрь, шарлэ тый, шакшым сэнгэн!

Октабрь, пуо тый тўньаш мурэн!

Октабрь, Октабрь, улат тый шэмэр пайрэм!

Тўнья шэмэр - влаклан ЭС - ЭС - ЭС - ЭР
Эрык мурым шочыктэн!

Карман шотэш нуным авуралын,
Осал дэч арала,
Ситмыж дэч утара!

— Таг лий ЭС - ЭС - ЭС - ЭР - ын!

Тыжэч шарла тўнья эрык эр!..

* * *

Пойан тўшка ЭС - ЭС - ЭС - ЭР - ым
Пытарнэжэ йөршын!

Вара мална малаш лийэш мо?!

Укэ! Кўрышташ

Кўлэш!.. Чот шураш!..

— Йошкар Армий!..

Тэбэ тудлан ўшанэна мэ!

* * *

Лэнин йолташ — Октабрь вуй — мэмнам
Сэнгаш ўжө чыланам!

Партий вожым пэнгүдэмдыш!

Партий Вэ - Кэ - Пэ!

Талэ улат вэт!..

— Лэнин шўльыш!

Тый вэлэ виктарэт корнынам!

* * *

СПИРИТОН.

I.

Кугу мўшкыран, кугу вуйан, лудо шинчан, вичкыж йолан Спиритон урэмыштэ модэш. Пэлыч ончаш, тудо чылтык шонго карлик. Пазарлаш коштшо сатузо эртэн кайа гынат, йалысэ марий орваш шогам пыштэн кайа гынат,— коч кё эртыжэ,—Спиритон мундырала куржын мийат, пасэ капкам почэш. Ик кид дэнэ тудо капкажым чаракла, вэсыжым эртышэ йэнг дэкэ шуйа „оксам пу“ манын йодэш.

Тудо капка воктэнэ изи таракан гай вэлэ койэш. Йужо, порырак сатузо кугуза, тудлан икраш оксам пуа. —Ма, ай улым, улым... маэш. Йужыжо ик крэнчылым тудлан шуйа. Йужыштэ—осал рвэээ сүас сатузышт изи рвэээ капка почмыжлан, солам рүзалтэн, таум ыштат. Солашт йижэк вэлэ шоктэн кодэш. Капкам пэтырманшэт, моч, Спиритон—«авай, ай, ай-ай-ай»—манын магралтат, пёртышкыжэ куржэш. Вара кок кэчышкэн капка почаш лэкмэ огыл, тушкыла огешат ончал.

Капка дэнэ пэчэ вэс могырышто уржа пасэ. Тужо йал вольык тэгак пура. Капка лийшнэ пурлашкат, шолашкат 100 важык нарэ шурно ийынат пэш тошкэлтэш. Чыла годымат йал калыкын шинчашышт шкэ вольыкышт ок кой. Спиритон ачажын йорло Пётрын ик комбыжо дэнэ кодшо ийын йэнг дэч ашнаш налмэ прэзыжэ йамдэ почын кодымо капка гоч пасуш пуратат, поян-влак шинчаш пэрвойак койынчат.

— Пётр йа прэзэт, йа комбэт чыла годымат пасэ шурным тошкат. Йорло йолко, кудо пэчэт укэ, шкэ вольыкым йутым ашнаш тэчэт. Ик пэрэз тырысан анга шурным пукшэн пытарышыч вэт. Куза от вожыл, йорло йолко?—Ик эр дэнэ эрак йалысэ эн поян Кырла кычкыра. Пётрын тёрзажэ кудылкё тольо. Түртынэн пёрт кёргышкё йанда вошт Кырла онча. Пётрын кўвар покшэлныжэ малмэ вакшыж погалтдэ кийа.

— А-а, йолко пырыс, кызытак малэн кийэт! Йэн ындэ пасыштэ куралын нойэн, имныжымат кандара. Тынь, тывь, йорло пий, ўнардымэ, малэт. Уло, укэ ик прэзэдым пукшэн от кэрт. Токан гына мый дэчэм кочкашэт йодыч вэт. Тугэ гынат, куралшаш годым малэт. Шошым йыда кочкаш йўдыгэт,—манэш.

— Кё тушто йўкла? Пётыр куралаш кайэн вэт!—Спиритон аважэ, Анна, пакчаж вэлым толшыжла кычкыра.

— Прэзэдым руалам. Пасэ гыч лук!—койа логаржэ дэнэ кўжгү Кырла шаргыжэш.

Пёрт ончылно малмаж гыч помжалтшэ Спиритон тёрштэн кыньэлэ, каласа:

— Чу, авий мый луктам,

Прэзым уржа кокла гыч авырэн, капка лишкэ кодэн шуктэн вэлэ ыльэ-капка почылто. Спиритон тидым шиждат кодо.

— Чорт-вла-ак. Тэвэ, тэвэ тыланда, йорло пий-влак —шыдыж дэнэ шўлэн, пэнтыжын Кырла ломбо воштырым кўшкё нёлдал колтыш, прэзым йижэк, йижэк кок кана кэртмыжла чучо. Прэзэ—«ба-ак!»—кычкыральэ, пэл могырыш кадыргэн колтыш, вара вийнэн, шуйналтыш, туртын колтыш... Вара йыр савырнэн, пэчэ воктэн мийэн возо.

— Тэвэ тылатат.—Спиритонмат тугак Кырла кок кана йужэк, йужэк кэртмыжла лушалыэ.

— Ай, ай-ай-ай!.. Ава-ай!—Спиритон магралтэн колтыш... Капка воктэн шунгалтэ. Чэрлэ, куешо йочан ушыжо кайыш.

Пёрт ончыч ончэн шогышо, Анна эргыж йўкым колбат, лўйалт курыж тольо.

— Кижкэ Кырла игшывэм пытарышыч вэт!—манын вэлэ шуктыш—Анналанат тупэшыжэ ломбо воштыр долын логальэ: „Ай-уй, йумыжат!—манын Анна кадыр гэнак колтыш.

— Вольыкда гын, пэтырза. Сурт пэчэдэт лийжэ Мыйат киндым тэндан вэрч ўдэн ом ул.

— Тунар гурцэдым прэзэ тошкыш мо? Моло йэнг вольыкын тыштэ коштыжэ тыйын шинчашэт ок кой. Тэнтэгэ гына тэвэ мый эргым дэнэ лучко вуй ушкалым лу прэзым, кум ўро*) шорыкым тышэч лукна вэт. Тудлан таум тыгэ штэт мо? Эй-эй-эй-эй, тўньяжат чылт поян кидыштэ вэлэ вэ-эт!—Анна шортын колтыш. Эргыж лишкэ мийыш.

Спиритон умшаж гыч лын шонг йогэн. Йошкар пасма тувыржо лавыргэн: йўмакыжэ шалын колтэн. Анна магырэн, Кырлам, чыла пояным каргэн, Спиритоным пёртышкё нумалын кайыш.

II.

Куралмагыч ачажэ пёртыльб. Спиритонын уш пурэн магыра. Ачажэ тудын тувырым нёлдэн онча, Спиритон тупышто туплан йожэк кок какар вўр кэндра кийа. Тувыржат пижын. Пижшэ тувыржым ачажэ тёрваш тўнчалыэ, Спиритон кычкырал колтэн, маграш тўнчалыэ. Тувыржым Пётр тёрвэн налыэ. Сусыр туп-нузылгыш вэлэ. Парнья дэнэ гўкалташат ок лий:—Спиритон тупшо чурэк вэлэ чучэш. Анна шортэш, Кырлам кэртмыжла, моштымыжла судалэш.

— Эргымым Кырла кырэн сусыртэн,—манын, тў кэчыштак старастын дэкат Пётыр мийыш.

*) ўро—кўтё.

— Шкэ винэмат улыда—шиччажым карэн, шыдэшт-тын поян Изилай староста каласыш,—волькда уло гын, шурно пасышто ида күтö Тушто шурным шуко пытарыктышыч ында. Тэвэ эша тыланэт штрапым пыштыктэм. Вара түлэт. Пшол тышэт, күчызö!—маньат, Пöтырым пöрт гыч поктэн вэлэ дукто.

Пöтр вуйжым сакышат, Кырлам шудал, шудал пöртыльö. Кырлам урэмэш ваш лийын Пöтр, пэш кочэшт, кочэшт, шудалынат ончыш. Кырла мыйыкшымат *) ыш тарвата. „Йора, сай лиё!“—маньы, сотарэн вэлэ воштылэш. Шудалын мом штэн кэртман? Йумыланат Пöтр эрат, касат кумалэш. Эгэрышкат мийэн, мийэн шүргым мушкын, Кырлалан энгэкым колташ йумо дэч йодэш. Эргыжымат парэмдаш удылэш. Аннат кэчын йумым сөрвала. Укэ. Йумо ок кол. Эргэ кэчын вэлэ туйыга. Спиритон йүдшö, кэчыжэ лупшалтэш, човалана**) магыра. Вара тудын лужо дэнэ коваштыжэ вэлэ кодо. Шинча-влак вэлэ йылт-йолт йүлэн ончат. Нунат пэш нэлын ончылтыт. Пöтыр дэн ватыжын кугу ойго. Кузэ парэмдаш? Больнитсыш нангайэт ыльэ, мундыр, 35 үштыш вэр. Оксат укэ. Кочкаш киндат крэмкалэн налмаштэ вэлэ Кырлан үмбач сугыш пуаш гын,—шкэ казаматыш иктэж тылызылан пурэн ит шич. Сутшат поян вэлыш вэлэ шога вэт. Эй, йумат, пүршыжат! Могай энгэкиш пүтыралтна. Кэнэта шыдыжэ лэктын колтышат, Пöтр витакэ лэктын шкэ пырэзыжымат чумал колтыш. Тудыжо «ба-ак!» маньат, кадыргэн, пырдыж воктэн возо. Вара кум кэчэ ышат коч, вүдым вэлэ йү, шинчаж дэн йыл-йол ончэн кийыш. Ты прэзэ шурно пасыштэ тыгак кыралтын сусыргэн пытэн вэт. Спиритонун сусыржо кок вүр кандра гыч йорашкэ вэлэ савырыныш. Ынде ончалашат лүдат вэлэ. Аважэ йораш үйым шүралталэш. Ташто пасма тувыр дэнэ пүтырал пидалтэш. Уй дэнэ гына кузэ эмлэн шуктэн кэртат. Йорам мушдымо лавран кид дэнат аважат, Спиритонат кучылыт. Йора пушо вэлэ азгына ***) кугэмэш.

Тэлэ йүштö кэчат шуо. Спиритонун туп тугак йорангын шога. Иккана у толшо туныктышо үдыр вунын дэк тольо: йочан сусыргымым колын улмаш. „Эмлэн от мошто, сатдэн ок парэм“ маньэ. Гырлам шэнгэчшэ туныктышо пэш чот вурсыш. Спиритонун йоражым шолтымо лэвэ вүд дэнэ пэш сийын мушко. „Ала могай сар үй гай“ мазыым шүрыш. Шкэ дэчшэ тудо ош йандар пасмам (лустрам) кордэн. Спиритонун йоражым капшэ йыр пидэ.

— На! Арньашкэн тидэ эмым тыгэ шүрö, Шкэнжым, эргычым, парэммэшкыжэ мочаш ит пурто. Вара ольан парэмэш. Укэ гын, эргыч чылт шүйын кола-маньат, Аннан кидэш банкэ эмжым цуэн кодыш.

Арнья эртымöнгö туныктышо адак Спиритоным эмлэн кайыш.

III.

Вэс кэнэж шуо. Спиритонун ынде туп парэмын. Ибсö пытэн. Спиритон утыр кушкэш, урэмыштэ модэш.

Орваш илэ лышташан куэ укшэрым лын оптэн, такыр куралма гычшэ Пöтыр пöртылэш. Вита ончыкыжо имнь-бжым кордэн шогалтыш.

— Аважэ, имньылан кургым луалтэн пуйан!—пöртшö вэлыш ончалын, нойшо Пöтр каласыш. Имньым туарыдэак, шкэжэ укшэр пужым вашкэн виташ нумалаш тўнгальэ.

Ты жапыштэ изи Спиритон ала кушэч куржын тольо.

— Ачай, пуым кондышыч мо?—йоча йодо.

— Ит кычкыр! Айда, тэвэ пуым вашкэ нумалаш полшо. Йэн бжнэ уж. Помэшиклан ынышт увэртэ. Варажым ачам тыгэ, тугэ илэ пуым кондыш, маньы, йэнлан ит ойло. Тунам помэшык мэмнам пытара.

— Ачай, могай тугай помэшык?

— Түвö, тушто кожлам ужат. Вита лэч öрдышкыла Спиритоным нынгайэн, Пöтыр ончыкта.

— Түвö тушто койшо?

— Тушто, руш пайар, помэшик ила. Чодражэ тудын. Тудым мыланна ок пу. Налат гын, штрапым тўлыкта. Пайар пэш ослал, шыдэ ****). Кугужан законат тудлан вэлэ полша, мэмнам йорло крэсаньыкым шүклан вэлэ шотла. Кызыт тый изи улат. Кугэмат гын, палэт. Нуно крэсаньыкым тўрлын пэш ындырат вэ-эт. Эй, эргым, мэжэ ынде шонгэмына. Мыланна поро илыш түвö садэ курык йүмалнэ. Тыланда илаш пэш йбсö лийэш.

Спиритон кызыт изи, ончыко илыш лийшаш ушышкыжо ок пуро. Умаштэ поян Кырла тудым пасу капка воктэн тойа дэн лупшал сүмырмыжö кызытат мондалтын огыл. Варажым тэлэ мартэ йора пошэн ындыралт киймыжат шүмыштыжак коштэш. Ту жап ушэшыжэ вочмо йыда, Спиритонун могыржат шэргылташ тўнгалэш. Ачаж ойлымо, пайарат Кырлан гайак осалын чучэш. Сандэн тудо пайарланат, поян Кырлаланат, моло пайарланат ынде пэш сырыш. Сандэнэ изи тўрвыжат важык лийын колтыш, шинчажэ йүлаш тўнгальэ. Ачажлан пум нумалаш адак полшаш пижэ.

— Мий, аватлан каласэ. Имньылан лугалтыжэ.

— Авай шангак лугэн йамдылэн.

— Йöра, тугэ гын.

Ты жапыштэ Спиритон пасу вэлыш ончальэ. Курьк үмбалсэ уржа кокла гыч кум йэн толмо, тудын шинчаш кэнэта койын колтыш.

— Ачай, тудо могай шам вургэман йэн-влак тышкыла толыт?

Пöтр ончальэ, лүдын чытралтэн колтыш. Орваш кодшо чыла пужым кугун элтальат, виташкэ вашкэ шупшын пуртыш. Имньымат туарышат, тушкак пуртэн шогалтыш, вита капкам шынк пэтырыш. Орважымат вашкэ вита шэнгэкэ шупшын кайыш.

— Мландыш илэ куэ лышташ пудырго, воштыр йогэнытыс! Мом ышташ? Кушко чыкаш? Лышташым Пö-

*) öрыш.

**) Пöрдалэш.

***) Куатлана.

****) Шыдэ-шыдан.

тыр шкат погаш тўғаль, Спиритонланат погаш кўштыш. Коктынат вашкэрак чыла лышташым пакчашкэ, нуж коклашкэ пэчэ гоч кудалтышт.

— Ачай молан тугэ кудалтышна? — Спиритон палыдэ йодэш.

— Тып лий, эргым, мо ыштымым иктыланат ит ойлышт! Ок йёрё.

Пётр дэн эргыжэ пёртыш пурышт. Пётр трупкаш тамакам тэмыш, пыжыктэн пёрыкат шупшылшаш вэлэ ыльэ, ыш шу. Староста тёрзашкэ (окнаш) толынат кычкыральэ.

— Пётр, улат?

Пётрын чонжо йол пундашышкэ йуж вэлэ волэн кайыш. Вуйжым ала кё кугу үш лэнэ пэрэн колтыш. Чылт аныргыш. Йодшо йўклан Пётр ваш мутымат пуэн ыш кэрт.

— А-а, сукин сын, витапкэ нумалын оптэн.

— Оралдэ гыч йўк шокта.—Лэк!..

— Эй, каварэн кайшаш! Мом ышташ гын ындэ?— манын шкэ вуйа каласышат, Пётр лэктэ. Спиритон пёрт ончыл омса коч ончал шогэн кодо. Гудат пэш лүдө. Изи кок шинчашт-влак вита вэлыш ончэн тул гай йўлат. Йочан чурыйжат ожсо дэч шуко, шуко йошкаргыш. Изи шүмжө изи шагат гай пылт, пылт, пылт вашкэн кыра. Чылтак йэг кидыш вэрэштшэ изи мэрэн игэ гай тэвэ! Ик могыр гыч ойгырэн, лүдын ачажым чамана, вэс могырым сэдэ, вита ончылк толшо, кум рушым да, кўжгө, кугу мўшкыран, йошкар пондашан, йошкар чурыйан, шэм поргыш шлапам упшалшэ пойан марийлан пэш шыдэштын. Ай, изиш кугэмам гын, ниным тышэчын кырэн колтэм ыльэ. Молан мыйын ачам нуно тугэ пижыт?

„Мэ йорло улына, мэмнап пуна укэ. Мэ винамат мо?“—Спиритон шоналта.

— Тый сукин сын, пайар кожлам руэнат! — Кўжгө руж шыдэшкыш, тойажым, ёрмалгэн шогышо, Пётр кугызан вэлыш рўчкала.

— Мый йамдэ румо чытырым гына погышым вэт, господин доверённый. Тыштэ укш-влак вэлэ вэт.

— Молчать, сукин сын, сволочь! Давай шкэндын клачэдым кычкэ, чэйчас чыла тидэ пуым пайар оралдыш намийэ! Варажым пайарлан 10 тэнтэ штрапым тўлэт,—маньэ пайарын доверённыйжэ.

— Господин доверённый, тудын имныжэ укэ. Тидэ Аврэйын алашажэ.

— Вэс равно, намийжэ!—тойам Пётр нэрыш тўкэн, доверённый кычкыра:—Тудлан шолышташ кё кўштэн? Имным тарлыжат, оптэн намийжэ!

Пётр чурэк лийын, тойа дэч коранат, доверённый ончылан сукэн кумык воно. Тугат сёрвала, тыгат ўдылэш—укэ, койа рушым сэнгаш ок лий. Пётрын лўмжым изи кнагаш карандаш дэнэ удыралаат, капка вэлыш савырнэн опкыльо. Моло кок рушат, старосенат почэшыжэ йолдышт. Каймыж лугыч савырнэн—„сэйчас вэзи, разбойник, вор!“ — маньэ. Старосталан Пётрым вангаш, пужымак пайар дэжэ тачак намийыкташ кўштыш.

Пётр шортын, вуйжым мландэ гыч нёлдалэак кэпка вэлыш ончэн кодо.

— Молан гына ты илэ укшэрым кондышыч гы-ын? Ай, ай, ай, ай! Ындэ мом штэна гын?—Вита шэнтэлнэ ты мартэ лүдын шогышо, Анна толыат, вошт йёсын шортэш: «Ту лу тэнтэм кушто муаш ындэ?»—Каваштэ тура шогышо кэчышкэ ончэн, шкэ Анна шортэш. Ончэн шогыш, шогышат, Спиритонат маграш тўғаль.

* * *

Уржа сорла шуат, лу тэнтэ штрап олмэш, Пётр дэнэ куважэ помэшиклан ик дэсатин уржажым тўрэд пуышт. Помэшык пёрвой сэрмыж годым, кок дэсатиным тўрэдыкташ сёрэн ыльэ, кызыт ала кузэ ик дэсатиныш волтыш. Пайарлан тўрэдмышт годым нуно шкэ киндыштым кочкыч. Киндыэт укэ ыльат, ончыко шўльё тўрэдшашлан кок пут ложашым садэ пойан йошкар староста дэч налыыч.

IV.

Йатыр кэпэжат, йўштө тэлэат эртышт. Тугай йёсө жап йатыр лийэдыш. Кугу вуйан, кугу мўшкыран, лочо йоча гыч Спиритон утыр кугэмэш, ачажлан-аважлан шолышгалаш тўғалын.

Октябыр тылэыштэ пронт гыч солдат-влак шылаш тўғалыч. Нэргэнэр йалышкат ындэ чылажэ 30 салтак пёртыльё. Лапкызэ Опонька, тошто староста Йёван, помэшыкын кўжгө доверённыйжэ ниным пэш шёрын ончат: „дэзэртир-влак правительствылан служымышт ок шу. Мландым нэмычлан ужалэныт, измэнник-влак“, манын, вурсат.

Салтак-влак погынат да—тэвэ дэзэртирым, измэнникым пуэна!—маныт, вошт шыдэштыт.

Кэпэжым сайлымэ калык комитэт прэдсэдачыл ик кэчэ йал калыкым орол кудыш погыш. Погынышо калык „гўж“ вэлэ тарваныш. Спиритон онча: тудын йолташышт шукын толыныт. 30 солдат чылан, моло йорло рвэзэ-влакат улыт. „Тугэжэ паша сай лийэш. Тачэ пойан-влакым кугыртэна“ Спиритон шоналта.

Прэдсэдачыл тыгай приказым лудын луэто: „йал йыда тарзэ гыч Совэтым сайлыза“—маньэ.

Ончылно шогышо кугу мўшкыран Кырла, староста Йёван, Алэксэй, Опонька, Акмар, моло пойан-влакат „гўж“ вэлэ тарванышт.

— Тидэ могай закон? Йорлын, тарзын кидыш властьюм пуэн. Староста Йёван шыдэшт кычкыральэ: „Тыпу! Тидэ закон огыл! Йорло шэм пашам ыштыжэ! Тудо могай управлэньэ пашам пала? Ожно управлэньэ пашашкэ ушан, вийан, оксан, киндан йэным шогалтат ыльэ. Пашам тудо сай нангайа ыльэ.

— Тый йошкар, койа шўргө, вўр йўшө, кызытат йорлылан шэм пашадым изи пашадарлан шыктынэт мо? Ожно коншудо ий годым, пуд ложашлан дэсатин уржам турэдыктышыч. Ала кызытат тудым вучэт?—Пронт гыч толшо, Сайтий каласыш. Сайтийын мутшо Спиритонлан куатым пуыш.

— Чыла тыштэ шогышо пойан түшкам тышэч чумкалэн лукташ күлэш. Пэрвойак тэвэ күжгө Кырлам старостам!

Спиритон кичкыралэ.

— Тугэ ышташэт мэ айдэмэ она ул мо? Кырла шөрын ончэн, шыдэштын йодэш.

— Тэндан властыда, илышда, куатда йүкда, правда шунгальтыч! Бндэ шкэндам шүгарыш нарийэн, тошкышаш вэлэ кодын. Ожно тэ, мэмнам йорлым пэчындырышда, тошкышда... Вошт чонэшна витарэда ыла. Суд йоткэ тэндан мутым вэлэ колышто, тэндан йодмыла ыштэдышт. Тэвэ сэдэ шонго кужо пондаш Кырла 7 ийашэм кодым пасу капка воктэн ломбо воштыр дэн ырыш. Могырэм йораш савырыш. Мый кэгэж гоч, пэл тэлэ мартэ ындыралт кийышым. Поро кэчым ыжым уж. Бндэ тангал тольыч мо? Шонго вүр йүшө пирэ! 12 ий годсэк мый тыйым ваш лийаш төчэн коштым, ындэ жап шуо!—манын, Спиритон каласыш. Садэшак тудо шолакид дэнэ Кырлам онжо гыч кучышат, тудым пэгдылаш тўнальэ. Салдат Йыван тудлан полша. Коктын Кырла пойаным пөрт гыч чумкалэн луктын колтышт. Кырла урэмыштэ кычкырэн шудалэш.

Ончык Спиритонун ачажэ лэктэ:—тунам Кырла мэмнам мыскылэн вэлэ воштылы. Кырла эргым кырэн, манын, вуй шийаш мийшыMAT, сэдэ староста Йыванат мыйым пөртшө гыч тўкалэн лукто. Тидыжымат чүмэн лукташ күлэш—маньэ Пөтыр. Вара тудо старосталан пижэ. Тудлан пронтовик—Йыван, Сайтий полпаш тўнальыч. Коктышто старостам омаскыла шуншыт, Сайтий шэнтэгчшэ чума.

Тугэ пойан-влакым Советын 1-й погынымашыж гыч тўкалэн луктыч, права йўкыштыMAT йамдарышт. Вара пронт гыч толшо салдат-влак пөрт көргым сургыктэн:—„Ура! Совет власть кужу ўмыран лийжэ!“ маньыч, Советым сайлаш тўнальыч.

Нэргэнэр йалыштэ 750 йэнг. Советыш 50 йэнг гыч ик йэнгым сайлаш күштымө. Сандэнэ 15 йэнгым сайлышт. 8 пронтовик салдат гыч сайлалтыч, йорло гыч 7 йэнг. Спиритонун ожнысо йолташыжым, Кргорий салдатым, йал совет прэдседатылыш, а Спиритоным тудлан полпаш олмэштарышышкэ сайлышт.

Ты погынымашешак пойан-влаклан казнашкэ контэбуто тўлыктымө нэргэн канашышт. Прэдседачыл тугэ каласыш: Кырлалан лу тўжэм тэнтгэм тўлыктэна. Тошто староста Йыванлан 12 тўжэм. Акмарлан 10 тўжэм, Опонька лапкызылан 12 тўжэм, Акрэйлан 5 тўжэм, Сэмон пойанлан 7 тўжэм, Кырлан шольжо Опанаслан 10 тўжэм, Алэксэйлан 3 тўжэм Дэдукинлан 10 тўжэм, Ийбрайлан 1 тўжэм,—чылажэ 80 тўжэм тэнтгэм. Тыгай оксам арнаштэ тўлыктэн пытарыман. Пэш чот шогыза. Казналан шыл күлэш лийшашан. Тунам ушкал-влакым йодыт. Тунамак нунын ушкалыштым казнашкэ луктына.

— Бндэ помэшыкым төрлаш күлэш!—Сайтий салдат кычкыралэ.

— Төрлэна тудымат. Төрсыржө тудын пэш шуко—Кргорий каласыш.—Помэшык Дубровин Кырлан дэнэ староста гай огыл. Тудын доверэныйжат, прикашыкшат, дворникшат шуко, винтовкыжат, ливыржат йатыр дыр. Шолып от мийэ гын, шкэныштым лүйэн от пушт гын, тыйым нуно вашкэ пытарат. Тэ солдат-влак тойышаш укэ, чыланат винтовкым пронт гыч кондэнда, мийза вашкэ гына винтовкыдам тышкэ кондыза. Пашам мўндыркэ шуйаш ок күл. Пойан-влак помэшыклан вашкэ увэрым пуат. Изиш киндым помышышкыда налза да—марш тышкэ. Пронтышто кугужа дэн Кэрэнский вэрч арна дэнэ ыжда коч, тугэ гынат чытышта. Тачэ кас мартэ чытэн кэртида. Йорло-влак тэат мийза. Помэшык пого, мландэ тыланда лийэш вэт.

Ик час гыч ты орол пөртгышкак чылан чумыргышт. 15 винтовко погыныш. Пойан-влак оралдышт гыч шолып ончат. „Нинэ мом штынэшт гын?“—маныт.

Паша вуйлаташ Спиритоным да, Сайтий салдатым шогалтышт. Чылажэ 50 йэнг догынен кайышт. Помэшык оралдыш пурышт: Помэшык пөртшым тўкылэн. Сайтий винтовкан салдат-влакым пөртончыл лукэш 5 пичал дэнэ, амбар лукэш 10 пичал дэнэ шогалтыш. Нуно помэшыклан огыт кой, а салдат-влак помэшыкын төрзакым, пөрт көргыштө шогалтымыжым, мом штымыжым раш ужыт. Йорло-влак амбар шэнтэглэ шогальыч.

Спиритон төрза лышкэ шолып мийышат, кичкырал каласыш:

— Дубровин помэшык, тый ожно калык вўрым пэш шуко йўыч! Калыкым пэш шуко ындырышт.—Чодраланат, вольыкланат калык дэч шуко штрапым погышыч. Тидым тойэн от кэрт. Ик орва куэ укшэтанат 10 тэнтгэ штрапым тўлыктышыч. Бндэ тыланда парым төрлаташ жап шуо...—Спиритон каласэнат ыш пытарэ. Полт!—пычал йўк шоктыш. Төрзасэ йанда пэчкалдэ: помэшык Спиритоным лүйэн улмаш. Адак 2—3 кана лүйыш.

— Йолташ-влак пли!—Сайтий командым пуыш. 10 пичал вич төрзашкэ лүйэн колтышт.

— Помэшык шунгалтэ!—Ик салдат кычкыралэ.

Пөрт ончыл лук воктэнысэ вич салдат ломашым кондышт. Помэшыкын кугу омажым вич кана вэлэ тўкышт. Чыла винтовкан салдат-влак да, Спиритон пөртгыш пурэн кайышт. Дубровин кидшэ дэн наган рўзэн, вийдэ, вўрлалт кийа. Сайтий пурышат, тудлан ик нулым пуыш. Помэшык пытыш. Тудын йэшыжлан Спиритон ыш догалыктэ. „Тыжэч кайза“—маньэ. Эрлажым помэшык ватыжэ, кум икшывыж дэнэ ньянкаж дэнэ ик пэш сай битык имным куго кошовкэш кычкыш, ала кушко шорык-шорык лэктын кайышт.

— Ожно тэат мэмнан пэш шуко шорыктарышта! Тэвэ ындэ ышкэ сийда шуо—Спиритон помэшык ватылан каласыш.

Ик пблэмыштэ прикашык, дворник-влак шинчат. Нуно тошто револьэрым, пычал-влакым кучалыныт. Лудын пытэныт. Мэмнам ида догал, мэмнан помэшык лүйыкташ төчыш-маныт.—Магырат. Нинылан Спиритон ыш

логалыктэ, поктэн луктын колтыш. Күжгө двоэрэныйым пэш кычальэ: ала кушко тудыжо шылэ.

— Тудын кумда сангажым гына лүйэм ыльэ—маньэ Спиритон.

Помэшкын чыла погыжым, шурныжым Спиритон йорло-влаклан ужашлэн пуо.

Пёртдымб йорло-влакым, ачаж дэн аважым помэшкык пёртыш илаш пуртыш. Шкэ пёртшө тушкэн шоктэ гай шуйын пытэн ыльэ.

Тэлыжым „Йошкар армий“ манмэ шомак калык коклаштэ кошташ тўналэ. Йошкар армий помэшкык, купэс, капиталист-влакым кушкэдэш, манмэ мут шокта. Спиритон тушко кайаш пэш тарвана. Ачаж дэн аважэ шўкшэмынатыт, нуным вэлэ пэш чамана:

— Ойгыршаш укэ.— Спиритон шоналта: Нуно вэт тыштэ ындэ йатырын улыт. Ожсо Нэргэгэр йал йорло-влак помэшкык суртэш погынышт. Кугу йэш лийыч. Пашам пырля, кангашэн ыштат. Мландэ тыштэ нунылан шуко. Помэшкык имньэ шуко. Ушкжалат нунылан йатыр кодо. Киндэ тэлэ коч кочкаш сита, у киндышкат шүэш. Илаш, лийэш пашалан вэлэ ит ёрканэ Спиритон пэкэ вуйа ойла.

VI.

Тэлэ эртыш. Йорло-влакын илыш гуж вэлэ... Шопшымыш лэктыч. Урлык йамдэ. Паша вольык уло. Пайар укэ. Иктэлэчат лўдшаш укэ. Тыштэ чыла илышэ тёр улыт. Чыла помэшкык мландэш шўлым да шэмшыдангым ўдэн кодышт.

Йорло-влак куткыла шошым чэвэр, волгыдо, умыр, шокшо кэчыш лэктынытат, пёрт востэн чумыргэн шынчыныт. Ваш, ваш ончылт, нуно воштылал вэлэ кутырат. Кэчэ пэш ойар. Кайык вусо йыргэ шўлда куэрлаштэ, корэмысэ ломбэрлаштэ, шаргньэрыштэ, нўлпэрыштэ рыз вэлэ рызгат. Ўвыра, шына, мўкш йужышто „зы-

зы-зы-зы“ вэлэ мўгырат. Пёртыш пурымэтат ок шу... Эй, мотор илышэг...

Тошто староста, поян, йошкар Йыван, Алэксэй, Акмар, Митрий йорло-влакым ужытат, ожышт гайак, мыскылэн, игылт коштыт ийуль тылызыштэ помэшкык кудовэчыш староста толын. Тудо тугэ кутыра: — Тэвэ помэшкык эргэ пёртылэш. Ындэ сар угыч тўналэш. Чылан пёртылыт. Колыа гай, тышэч шаланэда кызыт...—манэш.

Сбй гыч пёртылшө, илаш тўналшэ ик йорло салдат тошто кулак старосталан кок парньа кокла гыч вэлэ ончыктыш:—кўлэш гын таланэтат логалтэн налына—манэ. Йорло-влак йужыжо старостым утлан ўшанэн колыштыт. Нуно лўдашат тэчат. Йужышт йал вэлкат ончылтыт. „Толмышт дэч ондак йалыш кайэна гынат, йбра ыльэ—йыр-ваш ойлэдат. Ик салдат дэнэ Спиритон вэлэ чот шўман улыт.

„Самар вэлыштэ чэк-влак Совет ваштарэш шогалыныт, Советым пытарынэшт“ тўрлө вэлэ кўдырчө гай кўдыртэн шаланыш. Йорло-влакын шўмышт шыр вэлэ кайыш. Ёртышт лэктэ. Нуно пэш лўдыч. Совет сай вэт. Ай, Совет власть сэныжэ ыльэ.

— Совет властылан, родо-влак, полшаш кўлэш!—Ик бөвөй салдат, йал совет прэдсэдэчыл йорло-влак дэк толынат, ойла: Сэдэ кэчылаштэ мобилизатсэ лийэш дыр. Йамдылалт шогыза. Советлан полшэна гын, Совет тунам тушманым вашкэ сэна.

— Мый ышкэ эрык дэнэ кайэм. Ындэ молан вэрч чэк дэнэ кредалаш мый шинчэм. Помэшкыклан тидэ мландым тидэ кожлам мўнгэш она пу. Совет власть йорлын власть. Совет помэшкыкым, купэсым, пояным тыжэч поктэн колтыш. Нуно адак мўнгэш толнэшт. Айыста, Совет властыым тушман дэч утарэна.—Спиритон куанэн каласыш.

Эрлажымак Спиритон ачаж дэн аважым элтал шупшалыт, кум суқыр киндан котомкам чийыш, ола вэлыш ошкыльо.

КУЗЫК.

(Ик кыдэжан койдармаш).

Модшо-влак:

Аксымат Тропим—йорло, илалшэ марий, йуаш йоратла.

Тарья—тудын ватыжэ.

Вэdot—нунын эргышт, качэ-марий.

Тарья—тудын орйэнгжэ.

Арпик Микалэ—олаштэ илышэ Тропимын кумажэ

Вэdotлан крэсачажэ лийэш, сұаныш толын.

Кандрачи—Вэdotын оныжо, чолга марий.

Ватэ.

Ырвэээ.

Ўдыр.

Ончыктымаш.

Шыжэ. Нэээр Тропимын пөртшө. Олымбалнэ самавар дэн чай керка йашныкыштэ шинчат, адак шөрлыкыштө йара арака путилка шинчат.

Омса воктэн мыжэр кэча. Волгыжаш тўнгалын. Тропим ўстэл коклаштэ, Микал шэнкэл кумда олымбалнэ, Тарья комака воктэн—малэн кийат.

Чыланат нэр йўкын малат.

I кончымаш.

Тропим, Тарья, Микал.

Тропим (вуйжым нөлталэшат колыштэш. Мо тидэ? Кузэ лий) шижынат ом ул? Мый альэ йўд шонышым (Уштэш) Ой, ой... омэм пытыш дыр!

(Шуйнглэш) Лачак ситалыкым малышым.

(Пөрт покшэк лэктын удьркалэн шагылтэш)

кувам кыньэлын огыл ужат? (Лишкыжэ мийа) кува... кува, кыньэл!

Тарья. (Вуйжым нөлталэш). Мо?

Тропим. Шыпырак кутуро. Ужат, кузэ курыш кўза!

Тарья (кыньэл шинчэш) Мый кўлэшаным ойлэт шонышым. (Вуйым төрла).

Тропим. Кузэ кўлэшан огыл? Кумалан сайын малаш кўлэш. Ончыл йўдым корнышто лиймыж дэн малэн огыл. Кодшо йўдым сұан арака малаш эркыт ыш пу!

Тарья. Сұан дэн эрэ тыгэ лийман. (Уштэш) ышкат вуйым нөлталын ом кэрт.

Тэнгэчэ сұан дэн вуйым савырнаш тўнгальэ; Йолэмат гарваныдымэ лий. Кэрэк мом ыштэ!

Тропим. Тугак шол, мыйынат вуйэм шэлшаш гай вэлэ чучэш!

Тарья (малымэ вэр вургэмжым пога). Тый вуйэтым арака дэн пытарышыч. Логарэтым тэмэн йочала лўнгэдыл коштыч. Мыйым вэлэ тэнгэчэ эрэ цўтырышт. Иктым пу, вэсым пу. Тидым, тудым

ончал. Чылажымат шэкланаш кўлэш. Кэч можат ок ситэ. Кузэ альэ йол ўмбажэм возын ом ул?

Тропим. Эй, кўлэш огылым вэлэ ойлыштат, Кө тылат толашашыжэ шўдэн. Унам от өрыктарэ. Кэч кузэ нумым ончо, чапшэ иктак!

Тарья. Йөра, тый мыйын вэрыштэм шолгэн от улат, тыгэ ойлыштат. Толашымэт ок шу гынат, толашэт. Пызым, лашкам кондэн пу, пурам йўктө!

Ала кушко шуаш? Сулыкышкат пурышым. Арака ок ситэ манын, аракашкэ изиш вўдымат опталыым. Руштшо йэнг шижынат огыт ул!

Тропим. Вара.. нимат укэ? Шижынат огытыл?

Тарья. Могай шижаш! Арака стаканжым нулдат вэлэ. Пундашэш ик чўчалтышат ок код!

Тропим. Йуаш йөратат..

Тарья. Чыланат кэргыт. Туларым сайлан шотлышым. Тудат курмэш кочдэ-йўдэ илышэ гайак ўстэл кокла гыч лэктэ шинчыш. Уна-шамычым ончэн - ончэн лўдын шогышым. Малаш кодыт гын, мом ышташ тўнгалам, манын шонышым. Вара кэч пикталт!

Тропим. Эй, кува, мом адак ойгыраш?

Тарья. Кодаш кодын огыт ул шол. Качэ дэн ор-йэнгымат нангайышт. Тудлан пэш кугу тау. Кызыт кузэ гынат у йын-влакым кужынарак ашнышт, манын вучэн шогэм. Мэ тыштэ пашанам изиш төрлатэна ыльэ.

Тропим. Айда ит ойгыро. Чыла төрлана... Тый мылам каласэ—аракам мокмырлан кодэнат, альэ укэ? Вўд йөршан, альэ сайыжэ кодын?

Тарья. Нимогайжат укэ. Могай тылат адак мокмыр? Аракажым пэчкэ дэнак кондэн от ул вэт.

Тропим. Мыньар налын кондымым тылат төрлаш паша укэ. Мокмырлан кодаш кўлэш ыльэ.

Тарья. Ик чўчалтышат кодын огыл. (Пөрт гыч лэктын вайа).

II кончымаш.

Тропим дэн Микал малат.

Тропим (шөрлыкыштö арака пугыкам онча). Каргымэ-шамыч, ик чүчалтышымаг кодэн огыт ул!

Микал (шижэш). Мо тугай? Пылышэмлан йандау йүкла шоктыш. (Шинчажым үштөда). Кума! Тый мом тушто ыштылат? А? (Кыньэлэш).

Тропим. Мокмырым шөраш кычалам!

Микал. Мокмыр шөрымаш сай паша. (Ушгын шуйнылэш, вара үстэл дэк мийа). Тидэ пэш сай паша! Паша мөнгө канаш, аракам йуын малэн кыньэл-мэк мокмырым шөраш кэлша. Аракатым кондо!

Тропим Укэ!

Микал. Кузэ тугэ укэ?

Тропим. Тэнггэчэ чыла пытарышна.

Микал. Кузэ тугэ? Тидэ томап паша. Нимона-рат кодэн огыт ул мо?

Тропим. Ик чүчалтышат кодын огыл. Путыл-кажым савырэт гынат, укэ!

Микал. Тугэ гын кавакышкэ колдо!

Тропим. Оксажэ лийэш ыльэ гын, мый шу-кэртаг аракажым налын кондэм ыльэ!

Микал Оксатшэ нимонарат укэ мо?

Тропим. Рожын күсэн гычэм окса чыла йогэн пытэн. Кызыт тий дэн шуршо вэлэ кодын улыт!

Микал. Тугэ гын, араш күлэш!

Тропим. Кок пачаш, кум пачаш арэнам. Кы-зыт солаштэ ик пойан лэчат арыдэ кодын ом ул!

Микал. Арвэрэтым саклатышкэ шу. Йумылан тау, тыйын ик шот дэн чыла арвэрэт уло!

Тропим (шүлалтэн, вуйжым рүвалта). Тид лэч сайжэ мо күлэш? Кэч мом нал, чылажат пош-кудо влак дэч кондымо. (Удырамаш пура).

III кончымаш.

Тропим, Микал, ватэ.

Ватэ. Тропим изай, самаварнам пу! Шкаланна йуаш күлэш.

Тропим. Нангай, нангай. Пумыланда пэш тау. (Ватэ самаварым налын кайа. Изи ўдыр пура).

IV кончымаш.

Тропим, Микал, изи ўдыр.

Изи ўдыр. Тропим кугызай! Ачамыт чай кор-кам кондаш шүдэн улыт!

Тропим. Кучо! (Йашнык дэн чай корка-шамы-чым пуа, ўдыр лэктын кайа, ырвэээ пура).

V кончымаш.

Тропим, Микал, рвэээ.

Рвэээ. Тропим кугызай! Йэнгам мыжэрлан колдэн.

Тропим (ишкэ гыч мыжэрым пуа). Йэнгатлан мый лэчэм таум каласэ. (Рвэээ лэктын кайа).

Урэм йук. Эй, пошкудо! Кушто ўзгарэм кэча? Лэктын пу-йан!

Тропим. Тэвэ, ужат, вита воктэн кэча! (Лэктын кайа. Микал ўрын шинча).

VI кончымаш.

Микал ышкэтын.

Микал (азаплэн шинча). Уждымым ужат. Э-э... (окнам пэралтат). Кө тушто?

Урэм йук. Тропим, кушто, улат? Мийын уржам амбар гычэт оптэн колто-йан. Вакшыш йонгыш-таш нангайэм!

Микал (омсам почэш). Кума! Кушто улат. (Тро-пим пура).

VII кончымаш.

Тропим дэн Микал.

Тропим. Молан?

Микал. Тыйым окнаш кычкырат!

Тропим (окна дэк мийа). Кө тушто?

Урэм йук. Мыйын уржам пу!

Тропим. Йөра! (Шүкшө мыжэрым чийэн лэктэш. Тарья пугым нумалын пуртат, күвар ўмбаэ шуа. Вара тудым кумакашкэ опта).

VIII кончымаш.

Микал дэн Тарья.

Микал. Кума!

Тарья. Мо?

Микал. Молан тэндан арвэрым нумалыт?

Тарья. Никөат мэмнаным огэш нумал, ышкэ-ныштыным вэлэ нангайат.

Микал. Тугэ гын, вара ышкэнданжэ мо уло?

Тарья. Мэ улына!

Микал. Тидэ уда паша!

Тарья. Сайыжым кушто муаш?

Микал. Кэрак, тидэ онгайын ок кой. (Окна дэк шинчэш). Тыгэ илымыдам мый шинчэн ом ул ыльэ.

Мутлан ойлаш гын, мэмнанат илыш моторак огыл. Чыла кочкаш йуаш налмэ. Кузэ гынат эрэ шулдыракын налын, шэргыракын ужалаш шонэн коштат. Титланат йумылан тау, илэна. Кузэ вара тэ тынарышкэ шуын улыда?

Тарья. Шкэ шонымо дэн тынарыш от шу. Мо дэн илашыжэ? Мландына шагал, улыжат пэш начар. Киндэ шагал шочмо дэн, вольыкат шагал. Ёрдыж пашаш колдаш йэнг укэ. Кугуза шонгэ-мын. Рвэээ изи ыльэ, ўдырым налмэшкэ ёрдышкө колташ локтылалтэш манын лүдна. Кэч кузэ тола-шэ, садак каньылын илаш ок лий!

Микал. Кузэ вара йал илатыс?

Тарья. Йужыжын талышт уло гын, сайын илат.

Мэмнан гай ойганжат шуко уло. Кө рвэзырак гын, тудо кузэ гынат нэээрым уждэ илаш төча,

Мэат рвэзына годым тугак илышна. Кэчэ мучко пашам ыштэн, ыштэн ноймым огына шинчэ ыльэ. Кочкаш йёаш ситарэна ыльэ. Кызыт вэлэ пытэн улына. Кызыт кэнэж паша толэш гын, кугузам шыгалыкыш пурэн возэшат, кэчэ мучко йёсланэн кийа. Пашам ышташ мोगырэм коршта, манэш. Кэч мом ыштэ.

Микал. Чэрланэн кийа мо?

Тарья. Чэр? Могай чэр! Йогыж дэн кийа. Кушто арака пушым шижэш гын, тушко кузэ гынат шикшалтэш! Нимогай шотымат ок шинчэ. Кушто ик тэнтэ оксам вэрэштэш гын, тудымат кавакышкэ нумалэш.

Микал. Эргычшэ могой? Пашам ышта мо?

Тарья. Эргэ, йумылан тау, йора. Сурт пашам чыла ышта. Пашажэ вэлэ шагал, окса толшаш укэ!

Микал. Тугэ гын, күчызё ышташ эргычлан ўдырым налын пуэн улда мо?

Тарья. Кугузалан пэш күлэш лийын. — Ўдырым налаш, ўдырым налаш, — кычкырэн коштэш ыльэ!

Микал. Ўдырым пушыжат ушдымо лэктын.

Тарья. Лишылжэ ышт пу да, мўндыркё кайаш вэрэштэ. Йорло улмынам ынышт палэ, манын, пошкудо-шамыч лэч гына атэ ўзгарым, вургэмьым, адак киндым ик жаплан сўан эртымэшкэ кондэн улына. Тэний ондалыдэ илаш ок лий. (Тропим пура. Тарья кумакашкэ тулым чыка).

IX кончымаш.

Тропим, Тарья, Микал.

Тропим. Йора ындэ йэнгыным чыла нумалдарэн колдышым, ышкэнан вэлэ кодын!

Тарья. Эй, кугуза, альэ мэ илэна. Кумакам пужэнат, кэрмычжым ужалэна!

Микал. Кума! Ватэт мылам чыла каласкалыш. Умбакыжэ мом ышташ тўнгальда?

Тропим. Мокмыр шёрымым ойлэт мо?

Микал. Мокмырым огыл. Кузэ умбакыжэ илаш тўнгальда? Ор-йынг ватым налын улыда. Мом ышташ шонэда?

Тропим. Мом ыштышашыжым шинчэна. Кума тылат ор-йынг ватын могойыжым ойлэн огыл мо?

Микал. Укэ.

Тропим. Тый ушэш от нал. Мэ садланак эргылан тидэ ўдырым содор тулартышна.

Микал. Ала мом ойлыштат.

Тропим. Колышт! Мэ мо улына? Кўчўзат мэмнан лэч пойанрак ила. Тулармыт пойан улыт. Ор-йынгын арвэржэ кугу шондык тич уло. Шондыкшым нылытын нумал кўзыктышта. Пёрт омасаш ок пурат, пёрт ончылан шындышна!

Микал. Молан вара тыгай пойан гыч күчўзылан ўдырым пуэн улыт?

Тропим. Мэ шкэнан нэзэр улмынам ончыктэн она ул. Йомак лэч йомакым луктын улына. Мэмнан ик эргэ вэлэ салтакышкэ ок кай, манна. Ужыч, мо мэмнан ыльэ? Нуно,—тидэ арвэр чыла мэмнан, манын шонышт дыр. Ўдыр, пэш самырык огыл. Ожнёжо тудым качэ шамыч пэш тулартэн улыт гынат, иктыланат шовычым пуэн огыл, маныт. Кызыт шонгэмыж дэн качым васартылаш тўнгальын огыл.

Микал. Вара тудым мом ышташ тўнгальда?

Тропим. Пойан шэшкым чыла ышташ лийэш. Мэмнан йал Микал Пётыр тыгак пойан гыч ўдырым налын. Имнэ дэн кошташ тўнгальэ. Мыландым шукурак ўдаш тўнгальэ. Тэлым олашкэ пуым шупшыкташ тўнгальэ, тугэ ыштэн, пойаш тўнгальэ. Кызыт солаштыжат туд дэч пойан иктат укэ. Мэат тудо шот дэнрак ыштынэна.

Микал. Пырэзылан пирым кочкаш йумак вэлэ полшыжо!

Тропим. Кочкина, чон йёратэн кочкина. Почшымат огына кодо. Сита мэ туркэн улына! Нэзэржым курымэш нумалын улына. Илышна тёрланыжэ, манын, кэчэ йыда вучышна. Сайэмаш огыл, пикталташ вэлэ йёршё лийын. Чыла пытарышна. Пёртна шўкшё, витана волэн кайэн, имньынат шонгэмын, мландым налын ўдаш урлык укэ. Мом ышташ тўнгальда? Ындэ пашана вэсэ лийэш.. Кызыт... (Кандрати пура. Кыдалыштыжэ сола. Тропим тудын дэч савурнэн шогалэш).

X кончымаш.

Нунак, адак Кандрати.

Тропим (ёрын). Тулар толын аман?

Кандрати. Пагалымэ Тропим тулар дэн Тарья тулачылан, адак Микал туларлан кугу салам лийжэ. (Кидым куча). Кузэ малышта-папалтышта, могой омым ужда?

Тропим. Кутурэт, туларэм? Молан ышкэт толат? Качэ дэн ор-йынгым кондаш сёрэнат ыльэ вэт.

Кандрати. Кондэм, туларэм, кондэм. Изишак ёрымашкэ пурэнам!

Тропим. Кузэ түгэ?

Кандрати. Йалыш огыт пурто. Йалыш пурьмо капкаш вич мари мэмнам авырэн улытат, пэлштоп аракам йодыт. Мый нунылан тыгат-тугат ойлышым, никузэ сэнгаш огэш лий. Кэрэк кушто му.

Тропим. Вара кузэ?

Кандрати. Пуаш вэрэштэш. Изиш титакыш пурэнам. Оксам пэлэнэм налын ом ул. Тулар, кузэ гынат мыйым утарэ, оксам ик пэлштоплан пу.

Тропим. Кё дэч йодшашыжым шинчэт улмаш! Оксажэ мэмнан кудовэчышкэ пэш шуэн ончалэш, тулар! Кызыт пўтынь суртышто ик кумырат укэ!

Кандрати. Кузэ түгэ?.. Мый тылат ўшанэн тольым... Мом ыштэм ындэ? (Шойа корэмьым удьркала).

Тропим. Шкэ оксатшым кудыштэт мондэнат мо?

Кондрати. Мом модаш? Мыйынат тугак ош таракан дэн шэм таракан вэлэ кодын улыт. Кушко нуным ужалэт? Иктат ок нал! Тидэ сун дэн чылт нужнашкэ пурэнат. Удыжымат ужалэнам, адак саклатышкэ шуэнат. Суртэшэм ик кумырат кодын огыл. Тэлэ шуэш гын, кэч кучаш лэк!

Тарья. Кай тулар, күлэш огылым ойлэт.

Тропим (өрын). Кузэ тугэ? Тэ поян улыда, шонышна. Пошкудэт-влак тугэ ойлышт!

Кандрати. Кэңыжым шокшылан, тэлым лумлан поян улыт. Молыжым вэс вэрэ кычалаш күлэш.

Тропим. Тэвэ могай паша улмаш.

Кандрати. Полшо. Оксам пу.

Тропим (шydэшкэн). Мыланна могай паша? Качэ дэн ор-йынтым кэч мөнгэш нангайэ!

Кандрати. Пэш сай улат! Нуным пукшаш огыл, шкаланэмат кочкаш укэ.

Тропим. Мэмнан паша огыл.

Кандрати. Тэ ачашт, авашт улыда. Окса да укэ гын, кэч пэлштоп аракам пуза, аракамат налыт!

Тарья. Укэ, туларэм, укэ. Итат йод!

Тропим. Йуашыжэ мэ шкат пэш йөрэтэна!

Кандрати. Тьфу! Вуйэт кошкышаш! Ик чукыр аракам йүктө-йан, логарэм кошкэн. Ала туларланат огыда шотло?

Тарья. Ой, тулар, тыгэ ит ойло. Туларым жаплыман! Кызыт укэ, вэскана йүктэна. Инанэт, альэ укэ?

Кандрати. Инанэм! (Увшым упшалэш) Ужам шол: тэат мэмнан гайак рожын күсэнан улыда улмаш. (Шыдышкэн лэктэш).

XI кончымаш.

Тропим, Тарья, Микал.

Микал. Кольыч, мом ойлыш?!

Тропим. Кольым!

Микал. Ынлышыч?

Тропим. Кузэ ынглаш огыл, изи ом ул.

Микал. Молан моктанышыч?

Тропим: Моктанэнам гын... Вэрэштын улына шол!

Микал. Кок йолгэ тэндам чиктэн улыт.

Тропим (инандэ). Укэ, ом инанэ! Күлэш огылым ойла.

Тарья. Кузэ от инанэ?

Тропим. Сондыкшым мондышыч мо?

Тарья. Сондыкшо дэн мом ыштэт?

Тропим. Тыгай сондыкым тэмаш шуко арвэр күлэш!

Микал. Ала сондыкшо йара?

Тропим. Укэ, мый шкэ нөлтал ончышым, нөлталынат кэртын ом ул. Кэч могай гынат арвэр уло. Чытыза, почын ончэна!

Тарья. Мом күлэш огылым ойлыштат?!

Тропим. Тэвэ ужына. Полшыза. Кува, тыйат айда! (Пөрт гыч лэктит, ивиш лийэшат, сондыкым пурташ тунгалыт. Сондык омсашкэ ок пуро). Кува, товарым кондо! (Тарья товарым пуа, Тропим омса йанакым лүктэш. Вара сондыкым пуртат). Ужат, могай нэлэ? Тый ойлэт... кува, сыравоч кушто! Сыравочым кондо!

Тарья. Ушэт кайэн мо? Сыравоч ор-йын ватэ дэн.

Тропим. Эй, ават игэ! Товарым кондо! Товарэм кушто?

Тарья. Шүргэтым вара кушко чыкэт?

Тропим. Могай тушто шүргө? Арвэрым ончаш тунгалына. Укэ, тулар, мэмнат от ондалэ! (Товарым кычалэш). Орадымак муын от ул!.. Товар кушто?

Тарья. Кай, йудыгаш ала мо тунгалыч. Тэвэ кызыт пөртөнчылан кодышыч. (Тропим товарым пурта).

Микал. Пудырташыжак от тошт.

Тропим. Мэ тоштына, шкэнаным огына колдо! (Сондык лэвэдышым ирэн почэш). Ончал! Ужат, тушто мо уло? (Чыланат сондыкышко ончат. Тарья шүкшө тувырым лүктэш). Тидэ мо?

Микал (шовычэш пүтырымө кұым лүктэш). Э-э, могай сату лэктэш! (Вэс кұым лүктэш). Тэвэ вэсыжат лэктэш. Э, ор-йын ик монча комакалык кұым кондэт улмаш.

Тарья. Ой, йұмыжат пүршыжат!

Тропим (олымбак волэн шинчэш). Йалтак пуштын шуышт. Ушэш вочдымым ыштэн улыт.

Тарья. Тылат тугак күлэш!..

Микал. Олаштэ вэлэ огыл, йалыштат онталаш моштат улмаш. (Кандрати, Вэдот, Марья пурат. Сондыкым ужытат, өрын шогалыт. Марья йошкаргэн кайа).

XII кончымаш.

Нунак, адак Кандрати, Вэдот, Марья.

Кандрати (воштылалын). Мо тыгай шала кийа?!

Тропим (төшталдэн, йүк пытэн кычкыра). Тый... тый... Тыйак кэртыч.

Кандрати. Кузэ тугэ?

Тропим. Йынтым ондалэн коштат, вожылдымо! (Төшталдэн Кандратим он гыч пүтырэн куча. Тудыжо мучышташ төча).

Кандрати. Тулар, мо лийынат? Колдо, укэ гын, караулым кычкыраш тунгалам!..

Тропим (онжым чытырыкта). Айда кычкырэ вэлэ. Мый тыйын чонэтым луктам. (Чыланат шып лийыт. Марья шортэш).

Микал. Чытэ-йан, кум!

Тарья. Чарнэ, кугуза! Мом ыштылат?

Тропим. (Кандрати лэч ойбрыла). Тудым пушташ шагал! Молан тудо мэмнам тыгэ ондалэн?

Кандрати. Нимомат ондалэн ом ул!

Тропим. Кузэ укэ? Тый мом ойлыштынат, от шарнэ мо? Мый тугай, могай чиалтымэ пойан улам манын кутуршыч. Ончэт гын, тыйын шуршэт дэн тийак вэлэ кодын улмаш!

Кандрати. Мо улыжым мый ом шылтэ.

Тропим. Молан ондалышыч?

Кандрати. Кө тэндам ондалэн? Шкэ мэмнан ондалэн улда. Эй, шүкшө йолаш пундаш!

Тропим. Күзэ мэ тэндам ондалэн улна?

Кандрати. Тугак онталэнат! Молан тый шкэн-дам пойаныш луктынат? Посто мыжэрым чиалын киндым, молым ончыктылэш. Тьфу! Шкэнжын шүкшө мыжэржак вэлэ улмаш!

Тропим. Мо уло тэндан вара?

Кандрати. Тыйын мо уло? Тый викак каласэ ыльэ Мэат ондалаш она тўнал ыльэ. Шонэт гын, ала могай купэч гай толын улыт. Тьфу!

Тропим. Жульык!

Кандрати. Жульык лэч колам. (Комака воктэк шинчэш)

Микал. Сита вурсэдалаш, айда вэс мутым лукса!

Тропим. Мый нимом ом шинчэ Айда ўдыржым мўнгаш нангайжэ. (Марья шортэш, Вэдот тудым сўрастара).

Кандрати. Укэ, тулар, мўнгыш нангайшашлан пуэн ом ул. Тудо ындэ тыйын шэшкыч лийын. Сўаным ыштымэкэ, шўраш ок лий.

Тропим. Тугэ гын, мый нуным йалчылыкэш нуэм Нуным пукшаш киндэм укэ. Вэдот колат?

Вэдот. Киндэт укэ гын, молан вара ўдырым налыктэнат?

Тарья. Чарнэ, мом күлэш огылым, ойлыштат?

Тропим. Күлэш! Кэрэк кушко кайышт, тэвэ чўчўдам сўрвалыза, ала тэндам иктаж вэрышкэ пуртэн кэртэш.

Микал. Эй, кум! Йылмымат ит тўгатэ. Пашам кычалын коштшо нунын лэчат поснат шуко уло. Укэ, вэс йўным муаш күлэш.

Тропим. Могай ындэ йўн? Кўчаш вэлэ кайаш!

Тарья. Йўным мушаш жап эртыш!

Кандрати. Тугак тыланда күлэш, Йынг кузык-лан ида, куанэ.

Тропим. Чарнэт, укэ?

Микал. Сита, ит туж! Колышт! Олаштэ кызыт имньым пэш йўн дэн налаш лийэш. Ола воктэн илышэ-шамыч кэнгэж пашам ыштат, вара шыжым имньыштым ужалат. Мый тыланда имньым налын пуэм гын, мом-вара каласэда?

Тропим. Мом? Паша ышташ тўнгалына. Тэлым йамшыкэш кошташ, кэнгэжым мыландым шукуырак ўдаш тўнгалына!

Микал (Вэдотлач). Тый мом каласэт?

Вэдот. Мом тылат, крэсачий, каласаш? Мыланна имньэ дэн омыт ўзгарым налаш гын, тыгай нужнаштэ огына шинчэ ыльэ!

Микал. Шонымэм сэмынак лийжэ. Мый тылат полшэм поймэкыда тўлэда.

Вэдот Ой, пэш кугу тау лийжэ, крэсачий! Мый тыйым шочмо ача лэч чот жаплаш тўнгалам.

Тропим. Шўртньё айдэм тый улат!

Тарья. Пагалымэ Микал кума! Пэш кугу тау! Шочышэтланат пийал лийжэ. (Чыланат Микал йыр иогынат).

Кандрати. (Марьям кид гыч кучэн Микал дэж вўдэн намийа), Ўдырэм тый молан таум от ыштэ? Тудо тыланда пурым шона, вара, тылатат сай лийэш. Ындэ тый нунын улат (Марья тау ышта). Микал тулар! Ындэ ик чэрпыт аракалан колдашэт вэрэштэш. Налшаш имньэ дэн магарычжым йўына ыльэ. Ик вэрэш мокмырымат шўрэна ыльэ!

Тропим. Ок күл, ок күл! Тид лэч поснат эрта.

Тарья. Аракан порыжо укэ!

Кандрати. Аракан тамжым огыда шинчэ гын, тэ мыланна танг огыда ул. (Адак комака воктэн шинчэш).

Микал. (Окса мэшакым луктэш) Родо-шамыч! Ида ойгыро. Ик чэрпытлан колдэм. Изиракын подылмо дэнэ кумыл нўлдалтэш. Вэдот, ик чэрпытым налын кондо. (Вэдот оксам налэшат, вургамым чиа).

Кандрати. (куанэн) ындэ мыйат илыжым. (Микалым ўндалэш) чылам тый куандарышыч. Шўртньё айдэм улат...

(Шовыч)

Ф. С. Сэвэрианов кусарэн.

МЫСКАРА.

—Тыйын возымо кнагатым лудыт мо?

—Укэ „Сай огыл“—маныт. А тыйжыным лудыт?

—О-ой, мыйыным чыланат лудыт.

—Тый мом возэт?

—Копэративлашкэ, учрэждэнилашкэ, пивнойлашкэ вывэским

возгалэм.

Смирнов Кавырла.

О ш тага.

(Ойлымаш).

Шошо ага жап. Йал лубуй пөрт йэда погы-
нымашкэ покта. Корийын тэрзам пэралтыш.

— Кө, молан?—Корий ватэ йодо.

— Школышто ўдрамаш погынымаш... Кызы-
так мий! Уэш поктымым ит вучо!

— Кузэ кайэм? Рвэзэ-шамыч дэн вэлэ уламыс.
Мийаш огыл гын, сай ок лий мо?

— Сайжэ можо, кажнэ сурт гыч ўдрамаш
лийжэ. Ола гыч ала могай ўдрамаш толын.

Корий ватэ кок изий шочшыжым пөртэш ко-
дэн школышко лэктын кайыш. Школышко аптра-
нэнрак пурэн, омса тұрыш шинчэ. Йалысэ ўдра-
маш-шамыч шып колышт шинчат. Ола гыч тол-
шо ўдрамаш йаслэ нэргэн ойла. Корий ватат йу-
жо мутшылан: „тидэ тыгак“, шоналта.

— Эй, шонэн луктын улыт вэт, ожно нимо-
гай йаслим шинчэн огыл ул.

Кузэ гынат комунистлан пуртынэшт, — Онтон
Йапий ойлаш тұнгалын ыльат, умбакыжэ тудлан
ўдрамаш погынымаштэ ойлаш эрык ыш лий.

Комсомол Йыван кыньэл шогалын ойлаш
тўнгальэ:

— Тэ, йэнгай, акай, кувавай-шамыч, тэат
кызыт пөрийэн дэн төр иктак улыда. Молан лү-
дыда.

Кэнэжым паша жап годым мсгай сийанат
лийын ок кэрт.

Кэнэж паша годым рвэзэ ончымо пөрт кү-
лэшак.

Йаслим почаш пунчалыч. Иктэ-вэсэ рвэзы-
штым кондаш сэралтыт. Корий ватат сэралтэ.

Корий нур гыч тольо.

Корий ватэ мо умлымыжым кугзажлан ка-
ласкалаш тұнгальэ.

— Ачажэ, тачэ ўдрамаш-шамычын школы-
што погынымаш лийэ. Кэнэж паша жаплан рвэ-
зэ-шамычым школэш кодаш тұнгалыт, тушто пук-
шат-йўктат.

Мо лийэш, паша годым мэат Ольук дэн Кав-
рийым кодаш тұнгалына гын, тый мом манат?

— Тылэч вара ўдрамаш-шамыч пөрийным
кучаш тұнгалыт, койэш. Тугай ийа тұшка кому-
нист-шамыч дэкэ шочшым колтыман огыл.

Йумылан кумал! Йумо ок пу гын, нимогай
сийанат ок лий.

Тугак шочшыжым йаслиш колтаң ыш кэлшэ.
Кэнэж Пэтро ваштарэш йалыштэ шылым
ыштат. Корийат пэш шона.

— Кува, калык шылым пэш ышта. Тэвэ Элэк-
санат тагам шўшкўльö. Мэ могай шылым ыштэна
гын? Кок вэдыра шолтымо арака уло, шыл гына
укэ. Тэний шочшо тагам шўшкылна гын, вэлэ?

Корийын куважат, пөрэмэч руашым нөштыл
шогышыжла каласыш:

— А, мом укэ гын, йал марий дэч ойырлэн
кодат мо? Шыл дэч посна кузэ? Ош тагам шў-
шкылат гын, шўшкылат!

Корийат нийым налын тага шўшкылаш тар-
ваныш. Корийын ныл ийым тэмэн вич ийыш пур-
шо эргыжэ пэлэштыш:

— Ачий, мыйат тага сўскылмэтым ончаш
лэктам? Мый йолзым кусэм.

Корий ош тагам шўшкылаш тұнгальэ. Изий
Каврий туштак шогылтэш.

— Эргым, кугу лийат гын, тыйат тагам тыгэ
шўшкылат. Ысмыла, Пэтро пайрэм пийал дэнэ
шэнтгэлжым тұлан ыштак—манын, Корий тагам
йыгалтыш. Изий Каврий волэн шинчын, ачажын
тага шўшкылмыжым пэш онча...

* * *

Шўльö түрэдмэ жап шуо. Уржа түрэдмэ годым
Каврий дэнэ Ольукум эрэ аңамбакэ коштыктат
ыльэ. Кэчэ йужгаталан кок изий шочшыштым
пөртэш Пэтрэн кодэн, Корий дэнэ ватыжэ түрэдаш
лэктын кайышт. Каврий шөрым кочкын тэмат,
түрлө модыш дэнэ модаш тұнгальэ.

Ачажын тага шўшкылмыжым ужмо дэч вара,
эрэ тага шўшкылмыла модэш улмаш. Шуко кана
парньажымат пўчкэдэн. Кум ийаш изий Ольук
шужаржэ омса түр олымбалнэ мала. Э... сого ти-
дын вүрзö ок лэк,—манын, ачажын тага шўшкыл-
мö куго кўзыжым налын, Ольукын комдык малэн
киймашкыжэ мийыш:

— Ысмыла, сэнкэлзым тұлан ыстэ—манын,
Ольукын логаржэ гыч йыгалтыш. Лачак Ольукын

кукшо логар йыжынжылан кўзыжō пэрнэн улмаш. Логар чылт пўчкылтō.

„Кыр-кор, кыр-кор“ шўлэн Ольук кўвар ўмбакэ пōрдын волыш. Вўр кышка вэлэ йога. Каврийат: „ай-авий, ай-авий“... манын пōрт покшэлнэ шортын шогылтэш. Каврий лўдō. Пōрт гыч куржын лэктат, идым капка воктэн сорым чумыраш пу ора коклаштэ изий рожыш пурэн возо.

Корий дэнэ куважэ кэчываллан мōнгō пōртылыт. Йаслиш кодымо рвэзэ-шамыч, коштын кэртшыжэ школ кудывэчыштэ модын куршталыт. Йужо рвэзэ, кэчываллан толшо ачажым-аважым ужын: „Ачий-авий“—манын Кычкырат. Йужо рвэзыжэ онгыш йошкар ташмам, алэ тарай лаптыкым пыжыктэн. Корий дэнэ ватыжэ школ воктэн ошкылыт.

— Мэат Каврий дэнэ Ольукым школэш кодэна гын, нунат тыгак модын куржталыт ыльэ. Ала молан ачажэ тугай илышым ок йōратэ,—манын Корий ватэ шкэ сэмынжэ шоналта.

Корий ватэ, вашкэрак чайым шындышаш, манын пōртыш пураш тўнгалын ыльэ, кўвар ўмбалнэ вўр вузык кийшэ Ольукым ужо.

— Ай. ачажэ, ачажэ!—манын Корийым кычкыраш тўнгалэ. Корийат пэш содор куржын пурыш.

— Мо тыгай? Мо лийын? Кō тыгэ ыштэн? Вашкэрак калыкым погышаш.

Корий йал вуйлатышылан мийэн каласыш. Калык погыныш. Ольук кузэ тыгэ лиймыжым иктат ок палэ. Корий дэнэ ватыжэ азала шортыт.

— Каврийат укэс?—Корий ватын ушыжлан пурыш.

— Каврий кушто?—манын иктэ дэч вэсэ дэч йодо. Каврийн куштыжымат, Ольукын кузэ тыгэ лиймыжымат, нигэ ок шинчэ.

— Кунар гана майым вэт, айда мэат рвэзэ-шамычым йаслиш пуэна,—маньым, ындэ молан йōра?

Корий ватэ марийжым шортын-шортын вурса. Вуйым сакэн Корий тўншō гай нимом пэлэштыдэ шога.

Кас лиймэк ижэ изи Каври пу лонга гыч лэктэ. Вўраншэ тувыржо гыч чыла палэ лийэ.

Элэт—тэлым.

С. Г. Чавайн.

Дэээртир-влак. *)

Повэсть.

Тайра нымолан öрын кодэш, Каври молан сырыш? «Чэрэт ала мыланэмат пижэш?»—манмылан гын вэлэ...

Изиш лий, йал шэнгалнэ энэр үмбалнэ ала кө шүшкалтыш, шукак ыш лий отышто томна кычкыральэ. Тарас корэмыштэ пирэ урмыжалтыш. Йал мучко пи-шамыч опташ тўнгальыч... Пи оптымым чактарэн пасу капка вэс вэлнэ чорикын шүшкалтэн колтыш... Пи адакат талышнышт...

Тайран шўмжылан «шуй!» чучо. Кудывэчыш содор пурэн кайыш, капкам тўкылэн шындыш, вара кылатыш малаш пурэн возо. Тайра вуйжыгэ пўтырналтэш гынат, пылышланжэ шўшкымö, томына кычкырмэ, пирэ урмыжмо, пий оптымо—садыгак шоктат. Тайран шўм мэрангла пыртка, вуйышко тўрлö шонымаш пура:

— Ана ойлымо чынак ужат? Каври шылынак ила ужат?.. Пасу капка дэнэ Кавриак шўшкалтыш ала мо?.. Шылын илышэ йатыр улыт, маныт... Тидэ шўшкышö, томынала кычкыршэ, пирыла урмыжшо,—чыла шылшэ улыт ала мо?.. Нуно молан шылын коштыт... Каври совэтым вурса... Эчан мокта. Эчанын йолжо сарэш пудыргэн... Каври таза... Ана Эчаным мокта... Мый Каврим йöратэм... Эчан дэч лўдам... Эчан, Эчан чылт... чылт... могай? Могай? Могай ышкэ?.. Нымо дэнат тангаштарэн ом мошто... Каври вэлэ... са... ала сай?.. Альэ маркэ сайла... чучэш ыльэ... Кызыт тудо... тудо... нэ . . э...р...ти...р...

Тайра малэн колтыш. Шошо йўд күчүк. Ужара чэвэргэн. Кэчэ лэкмаш вэлыштэ кок чолга эр шўдыр вэлэ койэш...

Эр йужым шэргылтарэн, имнэ пукшышо йоча-шамыч мурэн йалышкэ толыт...

Лач тидэ жапыштэ пойан Сакарын пакча капкажэ почылто, пакчашкэ кум йынг лэктэ. Кокытшын тупыштыш котомкашт уло. Иктыжэ чара вуйын. Сурт озажэ ала мо? Укэ, Сакарын пондаш кугу, тидын онгылаш альэ чара... Сакар кугызан эргыжэ, Каври ала мо?

— Тый, Каври, вашкэ мийэт мо?—манэш котомкам нумалшэ, ик ырвэзыжэ.

— Кумышто мийэм,—манэш Каври.—Тэгак тыштэ кошташ ок лий: садэ ийа шижын...

— Тугэ гын, омашым вашкэрак шукташ во-зэш...

— Молыжым шуктэна,—манэш вэсыжэ,—тэвэ окнам ала кузэ кэлыштарман?

— Тый, Иван, тэвэ мом ыштэ: Йэпрэм кугызан монча окнажэ пэш мотор. Тудым төргалтэ...

— А, пэш онгай лийэш вэт. Изи товарэм лачак пэлэнэм...

— Тугэ гын, пэш йöра... Ындэ кайза... Адак йынг кынэлаш тўнгалэш. Мый кумышто мийэм.

Каври кувдэчышкэ пура. Иван дэнэ йолташыжэ пакча шэнгал корэмыш волэн кайат. Корэмыштэ Йэпрэм кугызан монча окнам төргалтат, вара Пўнчö корно дэнэ чодырашкэ ошкылыт.

* * *

Кэнгэж кэчэ пэш шокшо. Чодыраштэ лўп-лўп чучэш. Йыр-ваш шыкш үпш. Пўнчэрыштэ пожар. Йаллаштэ милитсэ, чодыра орол-шамыч йынгым поктэн курышталыштыт. Пожарыш каймэ дэч шылын Кстинчи Васли, товаржым налын, нымыштэ дэкэ кайэн колта. Пўнчö корно дэн йатыр каймэкэ, йолкорныш пурэн кайа. Ик чара тўрышкö шуэш, йатыр нымыштым муэш. Пуа. Шўмлаш тўнгалэш... Йыр-ваш тымык... «Чу, мо шокта?.. Укэ... пылышэм-лан так шокта» шона Васли... Кэрнак шокта... Кө кычкыра?.. Э-э, пожарыш коштшо-шамыч...

Васли чонлан «ныгэ-ньюго» чучо... Содоррак шўмлаш толаша... Шўмлышыжла ышкэ шотшо дэнэ оила:

— Тэнэй чодыра пожар талышныш. Чодыра тынар кузэ йўла? Кө йўлалта? Шылшэ-шамыч, альэ стырльок дэнэ матрос ышкак поныжыккат? Нунылан чылаштанат ўшанаш ок ли. Тидэ саман дэнэ чодыра орол-шамычшат чодырам пэш чот ужалэн, руктэн пытарышт... Ындэ, палэ ынжэ ли, манын, йўлалдат ала мо? А крэсаньык тэк, пашам кодэн, йöрыкташ кошт. . Йöра эшэ, альэ пўнчэр вэлэ йўла, а кожэрыш пурэн кайа гын, вара йумэт аралыжэ ..

«Чу, адак мо шокта?» Васли пылшым шогалтыш. Ындыжэ раш шокта... Кө тыштэ тыгэ мура?..

Ала кө мура:

— „Чодыра покшэл тумыж дэкэ,
«Дчий», манын миальым,
«Ой, эргыжат, тольыч мо?»—
Манын мыйым ыш öндал“...

*) Тўнгалтышыжым 7 дэнэ 10 мм-лаштэ ончо.

Васлин могыр коваштэ копыж-ж кушкэдлэн кайыш... Тидэ шылшэ мура Шылшэ дэч моло тышкэ кө толэш? Васли уло шүмлымө нижым кыдэ-годэ погалтэн пидэш, товаржым налын кайаш тарвана. Шылшэ адак муралта:

— „Чодыра покшэл пүнчыж дэкэ,
«Авый», манын миальым,
«Ой эргыжат, тольыч мо?»—
Манын мыйым ыш вүчкалдэ“...

Васлин йолэшыжэ шүдө путан кырымак вэлэ кылдэн улыт, ала йолжак вожым колдэн,—нымайат тарванэн ок кэрт. Пошырнышо гайэ колышт шога... Кө мура? Кушто? Чакырак мийэн колышт ончышаш... Ала могай ви Васлим шүдырэн мур шоктымо вэрышкыла шупшын нынгайа. Ниат мондалтын. Лачак товаржым гына, Васли пэнгыдын кучэн... Шылшэ мура:

— „Чодыра покшэл тумыж дэкэ,
«Вэтэм», манын миальым,
«Ой, марижат, тольыч мо?»—
Манын майым ыш шупшал“...

Пөрвөй чодыра шуэрак ыльэ. Вара, каймэ сэмын, чодыра чүчкэдымаш тўнгальэ. Пөрвөй йүк мыландэ йүмалнэ шоктымыла шокта ыльэ, вара сэмын күшнө пушэнгэ вуйышто шоктымыла чучаш тўнгалэш. Йүк ала мыландэ йүмалнэ, ала пушэнгэ вуйышто мура:

— „Чодыра покшэл йактыж дэкэ,
«Эргым», манын миальым,
«Ой ачыжат, тольыч мо?»—
Манын мыйым ыш ондал“...

Васли йыржэ ончалэ, лэваш гай кож колаштэ ик тонгак куқшо кож шога. Йыр ваш пич чашкэр... Йүк шыпланыш... Кушко пурэнам?—шоналда Васли. Ындэ кушко кайман. Кэнэта кож лонгаштэ воштылмо йүк шокта. Васли кож вуйышкыла ончал колта, тынтак кож мучаш выжгыкта вэлэ, шыкш лэктэш. Васли өрмыж дэнэ шэнгак чакалта. Тунамак йол йүмалнысэ маландыжэ ұлыкө волэн кайа, Васли изи кожымат кучэн ок шукго, ала кушко, шым тамыкышкэ пөрдын волэн кайа...

Васли шинчажым почэш, нымоланат өрэш. Корэм пундашыштэ киа. Воктэнжак вүд йога. Йырваш пич чашкэр. Курык сэрыштэ, чашкэр лонгаштэ изи омса. Омса ончылно, Василян рэвольвэрым виктэн, Сакар Каври шога...

— Ындэ вэрыштыч, тыжэчын илышэ чон дэнэ от утло!—шыдын пэлэшта Каври.

— Каври шольо, тый улат мо? Каласэ мый кушто улам?—сорвалэн ойла Васли.

— Орадыла ит кой! Вигак каласэ: молан тый тышкэ толынат? Кө кондыш?

— Нымыштэ руаш толынам!

— Шойышт!.. Тыйым йа Эчан, йа милитсэ колтэн!..

— Йумылан, тидэ кэчылан ұшанэ, мыйым иктат колтэн огыл... Мый нымыштэ руаш толынам.

— Йумыланат, кэчыланат ом ұшанэ... Йумылан ұшанэт гын, тый пытаргыш кана йумылто, ала тудо тыланэт вэс тўнбаштэ сайрак вэрым пуа, тидэ тўнбаштэ тыланэт ындэ илаш ок лий... Кө тышкэ толың гын, илышэ чонан утлэн ок кэрт...

Васли сукалтэн шинчэш:

— Каври шольо... Каври шольо... Йумылан пытэ... Илышэ чонаным колто. нигэланат ом ойло... Мый нымыштэ руаш толшо улам. Шүмлэн оптымо нийэмат мўндырнө огыл. Тыжэч мўндырнак огыл, изи чара уло. Тушто руэн оптымо нымыштэм, шүмлымө нийэм киат... Каври шольо, колто!..

— Колташ ок лий. Мый колтэм гын, вара мыйым ышкэмым йолташ-шамыч ала мом ыштат. Йолташ-шамыч толмэш тыйым тэвэ тышкэ пэтырэм... Изи омсам Каври почэш, Василян ончыкта, „пуро“! манэш, ышкэ рэвольвэрым викта.

Васли ала могай пычкэмыш рожыш пура, почэшыжэ омса тўчылт шинчэш, омсам Каври пу сорым дэнэ чаракла... Васлин уш кайыш. Нымоланат өрын... „Мом ышташ? Кузэ утлаш? Молан тышкэ пурышым. Пуштэш гын, чарашак пуштшо ыльэ“, шона... Шырпым луктын удыралэш. Онча. Мландэ көргыштө кылат сэмынылтэ шога. Лукышто вочко. Вочко ўмбалнэ ложаш мэшак... Ордыштырак ў көршөк.. Тулэч моло арвэрат уло. Тидэ—шылшэ-шамычын кылатышт аман... Васли омсам шўкалэш, омса ок почылт. Чотырак шўкалэш, укэ... Пэнгыдын тўкылмө... Мом ышташ? Кузэ утлаш?..

Ала шуко жап эртэн, ала укэ, Васли ок шинчэ, пылшыжлан адак мутланымэ йүк шокташ тўнгалэш

Васли пылшым пырдыж воктэн тўкалта. Пырдыж вэс вэлнэ мутланат.

И к й ў к. Кузэ тидэ корэмышкэ пураш шотым муын?

В э с й ў к. Йомын пурэн дыр? Укэ гын, тышкэ молан толэш?

К а в р и й ў к. Чашкэр лонго гыч пөрдын волэн...

Воштылт: Ха-ха-ха! Тамыкышкэ пурэн каймыжла чучо дыр...

И к й ў к. Колтэна гын, вэт мыланна тыжэч куснаш тўкна.

В э с й ў к. Йынган ойлэн ок кошт гын, куснымо ок күл. Чыла йын тышкэ толаш ок му.

К у м ы ш о й ў к. Саржат ала молан чарнэн ок кэрт. Сар чарна гын, тыгэ шылын илымэ ок күл ыльэ.

П ө р в ө й й ў к. Чодраштэ илэн-илэн шэрат тэмын. Йыным ужын, мутланымат шуэш.

Каври йүк. Ошо-шамычшат ала молан сэнэн огыт кэрт?

Вэс йүк. Нуно кэрэмэтыштат садэ иктак улыт. Мый нунын дэнат куд арньа илышым.

Пөрвөй йүк. Вара туштыжо сай мо?

Вэс йүк. Садэ иктак... Кочкаш изиш сайрак ыльэ, служба пэш йөсө: кугыжа годсо дэчат чот шыгырэмдат ыльэ.. Тужэчат мый шылым... Колымо ок шу вэт!.. Көлан күлэш, айда тэк кырэдалышт, мылана чодраштат сай...

Пөрвөй йүк. Эрэ чодраштэ илашат сай огыл.

Каври йүк. Чытыза изишак: тэвэ ошо-шамыч толыт гын, вара чарашкэ лэктына.

Нылымышэ йүк. Кай, күлэш огылым ит ойлышт. Тый шукэртсэк ошо-шамыч толмым вучэт да, ошо-шамыч альбат огыт тол... Ошо-шамыч тышкэ нигунамат огыт тол... Ынышт тол... Толмыштат ок күл... Ошо-шамыч толыт гын, мыланна илаш вольна лийэш, шонэт? Ошо-шамычат садыгак погэн нынгайат, садыгак колдат... Эй, мо лийэш, тудо лийэш: тылэч пурыжо мланна адак мо?..

Пөрвөй йүк. Тудыжо тугэ, Кстинчи Васлидам мом ыштэда?

Каври йүк. Иван толмэшкэ киа... Мый чарашкэ лэктын ончэм... Тушто ниэм уло, маньэ. Тугак мо?

Йүкла шыпланат... Васли шона, альэ чылт кызытак огыт пушт. Могай Иван толмым вучат гын? Кө тудо? Лапчык Иванак огыл дыр? Тудат шылын коштэш, маньт. Пытартыш мут Иванын гын, вара илыш кэчэ пытыш...

* * *

Кэчэ кас вэлыш тайнэн. Чодраштэ садыгак тымык. Чодра покшэлнысэ чараштэ Васлин нижэ кошкэн киа... Шопо кожым шиштэ чүнга...

Умбалнырак: «А-у!.. Ану-ук!.. Марпа-а!.. А-у!» — шоктыш. Шукат ыш лий, чара тұрышкө ўдыр-шамыч лэктын шогалыч. Эн ончылно Тайра, вара Анук, Марпа, моло ўдыр-шамыч. Чыланат күртнө кольмым нумалын улыт.

— Могай вэрышкэ толын улна?—манэш Тайра.

— Тыгай сылнэ вэрым мый нигунамат ужын ом ул,—манэш Марпа.

— Айдыста, ўдыр-шамыч, тыжакын каналдэна,—манэш Анук.

— Айдыста, — маньт ўдыр-шамыч, йужыжо омарта ўмбалам, йужышо кашка ўмбалам шинчыт.

— Ончачза, ўдыр-шамыч, уна шудо йөршэш лаптыргэн пытэн,—манэш Анук,—шылшэ-шамыч кийэн улыт ала мо? Ай, мый лүдам вэлэ.—Анук кыньэл шогалэш.—Айста, ўдыр-шамыч кайэна!..

— Могай шылшэ?—манэш Тайра.—Ала кө, нымыштэ рушо лаптыртэн. Уна, ужат, нижат кийа?..

— А чын вэт... Мый ала мо пэш ура чонан улам, ок күллан лүдам.—Анук шинчэш.

— Молан пөрийн-шамыч огыл тол?—манэш Марпа.—Почэштат мийэна маньыч.

— Ала мэ йомын улына?—Анук адак кыньэл шогалэш.—Нуно ала вэс вэрэ кайэн колтэн улыт? Ой, чонэм йўла вэлэ...

— Йомашыжэ йомынак огына ул дыр—манэш Тайра,—ойлымышт сэмынак толна...

Анук кычкыралэш: „а-у!.. а-у!..“. Ваштарэш йүк укэ...

— Уна, иктат ок пэлэштэ... А-у,а-у!.. Ик йүкат укэ... Айдыста, ўдыр-шамыч, содоррак кайэна. Ўдыр-шамыч чыланат кыньэл шогалыт.

— Чытыза, ўдыр-шамыч, йомын улына гын, тидэ нымыштэ рушо мланна корным ончыкта—манэш Тайра.

— Нымыштэ рушыжо кушто?—манэш Анук.—Айдыста ни дэкшэ мийэн ончэна.

Ўдыр-шамыч ни дэкэ миат. Ни вўдылка киа, өрдыштырак шўмлышаш ни уло, йын укэ...

— Ни рушо лийэш гын, ни дэшкэ толаш күлэш ыльэ... Мэ тыштэ кунамсэк шогэна да,—манэш Анук.

— Ни рушо стрльок дэчлүдын куржын дыр?—манэш Марпа.

— Ай, ўдыр-шамыч, мый пэш лүдам, айдыста кайэна...

— Кайэна гын, кайэна!

Ўдыр-шамыч кайат. Шукак ок лий, Тайра шовычшым руалта, шовыч укэ.

— Ўдыр-шамыч, шогыза, мыйын киндэ пўтырмө шовычэм кодын.

— Вашкэрак налын тол.

— Тэ ида кайэ.

— Йөра, мэ эркын кайэна. Уна тэвыс, пөрийн-шамыч ойлэн колдымо йол корнэт. Мэ тиндэнэ кайэна...

Тайра содор чарашкэ куржэш. Чарашкэ лэктэш, ончылтэш, шовыч укэ.

— Тыштат укэ, шангак лэктын возын ужат?.. Кэч кычал, кэч итэ, ындэ садык от му. Мөнгө кайшаш...

Тайра кайаш савырна, ваштарэшыжэ Каври толэш. Кэнэташтэ Тайра чурк лийэш, вара Каврим пала да, куана:

— Каври, тый кузэ тыш толнат?

— Тый кузэ тыш толнат?—Тайран йодмыжлан ойлыдэ, Каври пэлэшта.

— Мэ пожар йөрыкташ мишна да, толшыла йомын улына. Йөра эшэ тыйым ужым, ындэ тый корным муат. Айда содоррак кайэна: ўдыр-шамыч вучат... Ану-ук!..

— Ит кычкырэ! . Изашак чытэ, мыйын тыланэт ойлышашэм уло.

Тайра өрын онча:

— Кайшыла, корнышто ойлэна.

— Укэ, тыжакынак ойлаш күлэш...

Ўдыр-шамыч кчыкырат.

— Тайра-а-а!.. Йомыч мо-о-о?..

— Уна ўдыр-шамыч кычкырат, айда кайэна.

— Мый тушка ом кайэ.

— Молан?

— Тыйымат ом колто!

Тайра öрын Каврим ончал колда.

— Мо пэш лавыран улат?

Каври пэнгыдын Тайрам кид гычшэ куча, чодырашкыла шупшэш:

— Айда почэшэм!..

Тайра шўдырна:

— Колто!.. Уштымо лийыч мо? Кушко мыйым нынгайнэт? Колто, укэ гын, кычкыраш тўнгалам!.. Марпа-а!.. Ану-ук.. Вашкэ толза-а...

— А-а, тый тыгай лийыч мо?.. Мый вэс сэмынат моштэм!..

Тайран вуй гычшэ шовычым солалдэн, Каври Тайран умшашкыжэ шўшкын шында, вара Тайран кыджым шэнгак пўтыралын ўштыж дэнэ кылта.

— Тэвэ тыгэжэ ындэ от кычкырэ?

Тайра уштымыла Каврим онча. Тайрам Кавыри нумлэш, чодыра вэкыла нынгайа... Чашкэры-

шкэ пурэн кайшашыжэ годым, вэс тўрым чодыра лонга гыч Эчан куржын лэктэш. Каврим поктэн шуын күртнө коллмыж дэнэ Каврим вуй гычшо пэрэн колта. Каври тырын-тўрын, тырын-тўрын лийэш да, Тайрам шуэн колда, ышкэжат волэн возэш. Эчан, Васлин ни вўдылка гычын ним луктын, Каврин кыдшым-йолжым пидын шында, вара Тайран умша гыч шовычым луктын Каврим умшашкэ шўшкын шында. Тайран кыдшым руда.

— Тайра, вашкэ кыньэл!

Тайра кыдэ - годо кыньэл шогалэш, аңыргышыла койын шога.

— Уна, йолгычшо кучо, чашкэрыш нангайнэ пыштэна.

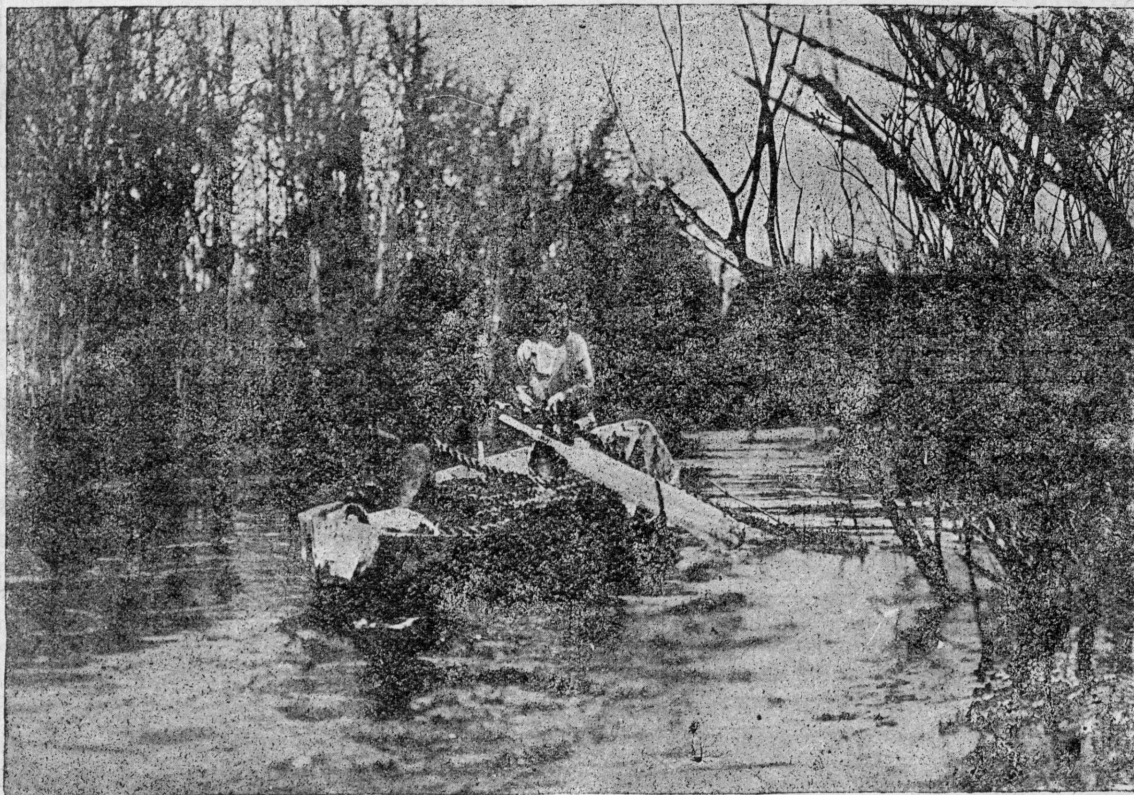
Ўдыр-шамыч куржын толын шуыт.

— Мо томаша? Тидэ кём пидын пыштэн улыда?—манэш Анок.

— Ида лўшкө. Нумалаш полшыза. Тидым улакэш пыштэна да, арчэлым кычкыраш кайэна.

Эчан дэнэ ўдыр-шамыч Каврим чашкэрыш нумал пуртэн пыштат, ышкэжэ шангэ толмо мogyрышкышт кайат.

(Умба кыжэ лийэш).

Какшаныштэ.

Ўдрамаш корно.

У корным кычалын, сотсиализмышкэ пэнгыдын ошкылшо, мари калыкын ончыл ўдырамаш-влакланжэ алал кумыл дэнэ пѳлѳклэм. **Автыр.**

I. Сэмьк.

Тачэ Сэмьк. Тура кэчвал торак огыл гынат, кугу Тумэр урэмыштэ альэ калык шагал койэш. Капка гыч капкашкэ содор гына эртэн ошкылшо, ўдрамаш-влакым вэлэ ужат. Нуно пайрэм чэсым йамдылшыштла, күлэш тарманым, атылам ваш-ваш мийэдэн налыт. Йужо пѳрт вуйла гыч «тыргэ» изи шикш кўза, комдык почмо тѳрза гыч тутло пура, салма пуш нэрыш энэта. Кугу Тумэрыштэ альэ ныгэат, тошто йыглан сортам чўктэн, Сэмьк пайрамым тўнгалын огыл. Ик Токмак Сапан гына урэмышкэ лэктынат, урэм мучко тайнышт-тайнышт ошкэда. Коктан ышкэ йбратымэ лудыш мурыжым урэм шэргылт-мэшкэ кычкыралын мурэн колта:

«Тэ-эрэг мото-ор—кандаш пўа-ан,
Алашат мото-ор—шагыл йола-ан.
Ватэт мотор—ош мото-ор,
Ышкэ мото-ор—шэм мото-о-ор»...

Сапан кугыза тачэ эрдэнэ-эрак Сэмьк чэсым авыз-лыдэ чытэн огыл: садлан чара вуйын, ўшгылэ лэктын, рожын сур портшкэмжэ дэнэ урэм пуракым лугэн тўргыкта. Ошкыльо, ошкыльо, ик тоштырак, урэмыш кок тѳрзан, пѳрт дэке шогальат, пэш кычкырквала: «Кори тан, улат, укэ? Эй, Кори тан, манам. Кыргори Миклайыч дома, нэт?»

— Улам, улам, Сапан тан, тый улат мо?—пѳрт гыч шоктыш.

— Мый, мый шол. Сэмьк пуратым подылаш пурэм вэт? А?

— Э-э, тыгэ ойлыман мо? Пуру, пуру—манэш Кори кугыза.

Сапанат «тыпки-топка» тошкыштын топшан капкам «кочыр-рик» почын пурэн кайа.

* * *

Кэчвал эртэн. Урэмыштэ пайрэм калык койаш тўн-альэ. Йўшѳ-шамыч кокытын-кумытын шыргэ муралтэн коштыт. Йал кыдалнэ шўвыр йўкат шоктыш: шўвырѳ Мачун ший йытыран шўвырѳ лывыргышэ мариш-шамычым лулэгыдымэ гай модыкташ тўнгалын.

Тумэр мариш-шамыч, коктын-кумытын кудал толшо, вучымо, унаштым налэш лэктын, капкам почын пуртат. Уна йынын имнэ ўмбалнышт шийын, тойын йўла, торта йыр чэвэр дэч чэвэр йолва чўчка. Ышкэныштын чийэн шогалмашыштат пэшак чаплэ: ўдрамаш ўмбалнэ

пор гай тувыр-шовыр, вуйыштышт пэлэдыш тўсан порсын шовыч. Йужо ырвэзырак ватышт ужар озым тўсан сывыным чийэн улыт.

Кори кугызан кугурак ўдырѳ дэнэ вэнгыжэ кудал толыч. Кори кугыза ўдыр вэнгыжым ышкэ налын пуртыш.

Кэчэ кас вэлыш кайэн. Урэм тич калык ош комбо гай койын лўшка. Йыраваш ойлымо йўк, муро йўк лым ок лий. Сэмьк пайрам чот тўнгалэ. Шукэтак сар тўнгалмэ почэш арака пытэн гынат, мариш калык Сэмьк пайрамым эртэрэш йѳным муын: мўанжэ мў пўрым шуктэн, мўкш укэанжэ сакыр пўрым да монь ыштэн улыт, мо гынат, пайрэм чылт кукшэш ок эртэ.

Сэмьк пайрэмын чапшэ кугу. Могай гына тутло сий дэнэ мариш ышкэ унажым ок сийлэ, могай гына шыма койыш дэнэ тудым ок шуно? В.Йан пўрѳ дэнэ, нугыдо пура дэнэ лывыргышэ йымышт могай мутым ок ойло, могай лыжга мўрым ок муралтэ. Шукыж годымак тидэ кокла гыч „алди-гулди“ койшат шиждэ тарвана, орадэ ушланат корно почылтэш. Сэмьк пайрам кок тўран кэрдэ гай: сылвэ мутымат муэш, сай койшы-мат ончыкта, шучко кўчымак луктэш, шакшэ мутымат тарвата.

Айык¹⁾ годым шып малшэ йанлык²⁾ койыш, шучко шонымаш—йўшѳ вуй дэнэ оранык тарванэн лэктын кэртэш. Тыгэ шоным кэчын тарванышэ вўд энэр сэргычын лэктэш, олык тич ташла—чэвэр шоным саска пэлэдыш дэнэ пырлыа кугу сианымат конда: энэр гочыштымэ кўварым, таражан шинчышэ вўд вакшым, йужгунамжэ вольык-вусымат, чонан айдэмымат нангайа...

Айда, лудшо йолташэм, мэтат коктын Кори кугызан пѳртышкыжѳ пурэва. Шукэртэ огыл тушко Тумэр мариш, ватэ-шамыч унаштым вўдэн шўвыр почэш чўчкэн-мурэн мийэн пурышт.

Кори кугызан кочаж дэч кодшо кугу тумо ўштэл ўмбал тич тўрлѳ пайрэм чэс тэмын: мэлнат, эгэрчэтуарат, салма мунэт, пушкыдо шылэт... шотлэн шукташ ок лий. Мо гына тушто укэ? Чынжымак, мэмнан мариш калык тыгылай годым начар кочкын-йўэш гынат, тыгай пайрамлан чэсым шотдымо чаплын йамдыла. Пайрам годым ўштэл коклашкэ шинчатат, нымом пурлаш-подылаш брват: шинчат шалана вэлэ. Моло пайрам

1) Айык—ор-вуйан, трезвый.

2) Йанлык—ир кайык, зверь.

чэс коклаштэ чырыкан клэнча дэнэ мў пўро ужар шон дэнэ шонгэшталтэш.

Кори кугыза изишак руштын, үстэл ваштарэш тошто пўкөнүштэ шинча, үстэл йыр чумыргышо унам вийан пурб дэнэ шунэн-шунэн сила. Кори кугыза тўжвачын ончаш ту гочак шонгын ок кой — икташ 45 ий дэчын коч пуашат ок лий. Тугэ гынат, тэний Ильан кэчылан 56 ийышкэ тошкалэш. Паша йынгым ок пужо: ўмыржб мучко йорлырак илэн, шуко пашам ышташ логалын гынат, моло сэмынат йўштб-шокшым ужмыж ўмбачат, альэ пэнгыдэ, ырвэзэ йыгланат вуйым ок пу. Сур пураш тўналшэ шэмалгэ лыжга ўншб, вийаш кугурак нэржэ, раш ончалшэ изирак шинчажэ, вичкыжрак тўрвыжб, опэмаш тўналшэ брш-пондашыжэ — чылажат ырвэзэ годым мотор улмыжым ончыкта. Йалын-йаллаштэ тыгай чатката, пэнгыдэ марий кугызам шуко муаш лийэш. Тыгай йынгым ужатат, ала мо посна вэс урлык калык гайэ вэлэ тучыт. Нуно, очыни, тошто марий калыкын альэ мартэн ала кузэ арадалт кодшо пэнгыдэ тукумышт улыт дыр?

— Айда, увам-шамыч, йўза, кочса. Шунэн сийлымым ида вучо. Мыйын козыра йылмэмжат, родо-шамыч, шуныш шомаклан лачак савырнэнат ок мошто. Уна, Микалэ вэнэ, пытарэнак подыл колто. Ўстэл ўмбал чэсым тошто каванлан кодаш ок йбрб... Йэпи шольо, тыйат пўрб коркам кучо, ужар вуйэтым ит шупшыкто, подыл колто.—Тыгэ Кори кугыза тошто йын гай ышкэ унажым шунэн-шунэн онча. «Уна, Пбтыр аважэ, пошкудо-шамыч унашт дэнэ толыт, пўра-пўрэтым уэмдэн лукса».

Чынжымак, спса комдык почылтэшат, пайрам калык варсэнтэ гайэ чогайэн, йужыжо лыжгэ кутырэн, йужыжо мурэн пурат. Пурэн шогалмэкэ шыпланат: уло шомакымат огыт лук, сурт оза кўштыдэ чэвэр мурыштымат огыт муралтэ. Йужо утларак подылшышт гына чытэн кэртдэ кап-кылыштым лойгыктэн, аркынак муралтэн колтат.

— Сэмык пайрамда пиалан лийжэ, тутло чэсда пэркан лийжэ,—манын, кугурак пбрийнышт Кори кугызан кидшым мийэн кучат. Уна ватэ-шамыч ышкэ шотышт дэвэ оза куван тушшым шыман вўчкэлтэн: «Кугу лийыч?» маныт.

— Пиалан лийжэ.. лийжак. Родо-шамыч, тэмбак толза, пайрам чэсым шинчын авызлыза,—манэшат, Кори кугыза толшо унам үстэл коклашкэ нангайэн шында. Куважэ пайрам чэсым чарныдэак тэмэн, уэмдэн шога.

— Марина ўдырэм, угыч толшо уна-шамычэтлан пурам тэмэн пуэдэ. Изижгэ, кугужгэ йўктыл, ныгбмат ойбрэн ит кодо,—кокла гыч Кори кува ўдыржылан пэлэшта.

Марина, Кори кугызан мотор ўдыржб, тэнэй 17 ийышкэ вэлэ тошкалын. Ачаж гай кугурак йытыра капкылан, аваж гай ош йыргэшкэ чурийан, шара шинчан ўдыр. Ўмбак чиймэ пор гай ош тувыр-шовыржо, кыдалан ўшталмэ йолван ўштыжб, онэш савалымэ шў-шэр

дэнэ шийаршашыжэ чийэн-шогалаш моштымыжым раш ончыкта. Кўлаш гай пушкыдо ўншб покшэл корнын шэрын йылгыштарымэ, ўпыннэ почышто кэчышэ окса мучашан ўп-йолва д н онгышто улшо аршашыжэ тарванымыж йыда «чыр-чыр-чыр» мура. Чэвэр чурий пылыш дэвэ тыгэ чаткан чийэн шогалмыжлан кбрэ, моло пайрам калык коклаштэ Марина поснак шинчашкэ пэрна: сур пбрт-кайык коклашкэ пуршо чэвэр онган брш гай койэш. Йылгыжшэ чийа дэнэ чийалтымэ кугу ташлама дэнэ вугыдо пурам тэмэн-тэмэн пбрт кбргб калыкым рат дэнэ йўктэн коштэш.

— Сай илэн, кутырэн? Сурт оза пайрамэт пийалан лийжэ,—манэш кызыт гына толын пуршо изирак капан шэмалгэ марий. Изиш лапкарак нэржэ, ончыкырак шогышо кэнар онлашыжэ йыр вўдылалтшэ шўч гай шэм пондашыжэ, тўрвыж йыр онгын савырнышэ бршыжб тидэ марийын чурийжым ту гочак ок сбрастарэ. Шэм йылгыжшэ шинчажэ гына ушанын, сэлтын¹⁾ онча. Ўмбалнэ чиймэ вургэмжэ тошто марий вургэм гай: ош ыштыраш мыжэр, прашкан тэркупшо, йолыштыж гына шэм ыштыр олмэш—сурая кэм.

— Лийжэ, лийжак... Толшо уна шулыкэн²⁾ лийжэ,—манэш Кори кугыза.

— Тый, Кори чўчб, мыйым от палэ дыр? Адак тыгэ сомсора³⁾ пурмэлан вуйэш ит нал,—манэш садэ марий

— Тугэ ит ойло, родэм, Сэмык годым палмыжэ, палдымыжэ—эрэ вучымо уна. Тол, үстэл коклашкэ шич.

— Кори иза, тидэ мыйын посанам лийэш, мўндўр марий. Купуал гыч,—маанын умылтара пырля толшо кўшўл мучаш Васи Ондри.—Вэдат посанам шукэртсэк толын огыл ыльэ, ала мо йумо кондэн.

— Мўндўр родо, уна пура коркам кучо,—манын, садэ марийлан Марина пурам пуа. Марий шэм шинчажым ўдыр вэлкэ савырат, брын колта. Вара пура корка кучышыла „шыр“ воштылын шыман пэлэшта:

— Кучышаш... Тамлэ пуратым подыл ончышаш. Тыгай шўжарын йўктымб пуражэ поснак тутло дыр,—моктэн пэлэштат, пурам йўэш, шинчаж дэнэ брын вожыл шогалшэ Маринам вўрыж гай кэрылт онча... Пурам йўын пытарэн, Кори кугызан вэлышкэ савырнэн пэлэшта,—ну, Кори чўчб, ўдырэтшэ... Кузэ тыгай чэвэр саскам ончэн куштэн моштэнат?

— Кай, мўндўр родо, утыжым ит мокто: моқтымо йынгын мокшыжо шэлэш вэт“,—ышкэ ўдыржым куанэн ончалын, воштылэш Кори кугыза.

Марина пэш чот вожылыо, макэ гай йошкаргыш, шўргб-пылшыжлан тул гай шокшын тучын колтыш. Пура ташламам налын моло уна шамычым йўктылэш, тидэ вожыларшэ марий вэлыш огэшат ончал. Тугэ гынат, калык кокла гыч Вэдатын писэ шинчаж дэнэ ончал колтымыжым шуко мартэн шижын коштэш.

1) Сэлт—хитрый.

2) Шулыкэн—пиалан.

3) Сомсора—без стеснения.

... Пёрт көргөсү калык мүйшлэ рүжга: иктым, вэ-сым ойлат, воштылыт. Кызыт калык коклаштэ мут шу-кыжым сар нэргэн лэктэш. Ындэ кок ийат лийэш кугу сар шога. Шукыштын эргышт, шольышт сарыштэ кош-тыт, йужышт дэч увэрят укэ, йужышт позитсыштэ пэш орланымыштым возат, коклаштэ ёрдыж вэрэш ырвэээ вуйым йомдаршыжат шуко лийын. Сар, манаш вэлэ каньыла, калыклан мучаштымэ орлыкым конда. Уна коклаштэ кокыт-кумыт шкэ сарышкэ мийэн коштын су-сыргэн толшо-шамыч улыт. Эн утларакшым нуно йылмэ лвыргымэ дэнэ ышкэ ужмо колмыштым ойлат. Карпат курык үмбалнэ кум кэчэ йүдэ-кочдэ орланымыштым, Варшава йүмалан руш салтак пытымэ нэргэн, ньёмыч салтакын ылышышт нэргэн,—чылажымат ойлат. Кошт-шо йын шуко ужэш, тыгай годым ужмо колмыжым ой-лыдэ ок чытэ. Йалсэ марий калык тыгай шуко йёсым ужын коштшо йынгом пагала, ойлымыжым шулэн колыш-тэш, ышкэ тутло чэсыжым шунэн пукшаш ок чаманэ.

— Тидэ сар дэнэ калык пэш чот орлана. Эй пүршө, ты кок ий коклаштэ мом гына ужаш ыш логал гын?—манын ойла, шукэртэ огыл сар гыч толшо, пэл кидан салтак.—Үмаштэ, лачак Сэмык годым, мэмнан полкына Карпатыштэ ик курык чонга үмбалнэ кум кэчэ авы-ралт кийыш. Тунам кок кэчылан умшашкэ шүраш ыр-чэ кочкыш, чүчалтыш вүд пурэн огыл. Кочмо шумыжым чыташ лийэш, йүмө шумым чыташ путыракак йёсө. Кошкэн колэна, шонышна...

— Миклай шольо, тэвэ пүрым подыл колто... Мый-ынат тэвэ Пэтыр эргым ала кушто тыйын гайэтак ор-ланэн коштэш дыр—манэшат, Кори кугызан кумылжо тодылтэш.

— М-мо шып шинчэда? Тачэ С-сэмык о-огыл мо?—манэш ты мартэн ырвэээ гай лийын, кок вэлышкэ тай-нышт шинчышэ Токмак Сапан. — Мачу шольо, кушто ш-шүвырэт? Малдышаш, малдышаш... Р-ри-риоро-ро, ри-ри-ор-оро-ро... „Алшат мотор—шагыл йолан, ватэт мотор кандаш пүан, тэрэт мотор—ош мотор“... Манал-дэн колтышаш“,—манын мура Сапан кугыза йёратымэ лудыш мурыжым.

— Чын, чынак, мут мучаштымэ... Эрэ ойлымо дэнэ огыл, пайрэм койшым тарватышаш,—манэш мо вала лвыргышэ Кори кугыза. Суртан оза күштымө почэш пайрэм калык мардэж дэн тарванышэ чодра гай дүн-гаш тўналэш. Шүвыр почэш вусташ, мураш тўналыт: пайрам чот талышна.

II. Сэмык кас.

Кэчэ кас вэлыш тайнэн. Йал урэм пайрам йүк-йүан дэнэ утыр вэлэ лүшка. Пайрам калык ош комбо гай ошын койын, тўшкан-тўшкан чумыргэн лвыргэ йылмэ дэнэ кутыралэн пайрам кэчим эртарат. Сэмык кас лийын гынат, урэмыштэ утыжым руштын тумасышэ, йа пэстэ воктэн шунгалт вочшо иктат ок кой: айдэмэ ал пытаршэ ош арака тошто гай укэ.

Тумэр йал шэнгалнэ Элнэт чодра гай сылнэ куэр кушкэш. Йүлэ чонга гыч волмо годым ончэт гын, ора-лтэ лэвэдышат ок кой: кугу отыш толын пурмэт гай вэлэ тучэш. Йал кыдалнэ гына тидэ тошкэм куэрым Йапык кашак ындэ иктаж ныл ий лийэш руэн кыш-кышт: тошто куэшт кырт-карт вэлэ койыт, тыгыдышт гына үдымө кынбэла күзат. Тидэ тыгыдэ куэр покшэлнэ лопка чара вэр уло. Ындэ кок ий годсэк ышкэт ылышэ Йапык Миквурын салтакыш каймыж дэч вара Кугэчэ, Сэмык годым үдыр, ырвэээ-шамыч эрэ тышкэ модаш погынат. Миквурын изажэ—Сэмон кугыза ырвэээ-ша-мычын модмыштым ужмыж йыдак: «шудым тошбэда», манын кычкыреала гынат, модшо-шамыч пэшак пыл-шыш огыт пыштэ: кужак гынат модаш күлэш вэт.

Иктаж 30—35 үдыр-качэ тидэ куэр чараштэ модын куршталыт. Модшо-шымычын ойлымо, воштылмышт ала кушко шумэш нокта. Кугурак-шамыч пёрт гыч пёртыш ваш коштын, йүын-кочкын жапым эртарат гын, ырвэээ үдыр-шамыч шкэ сэмынышт модын-воштыл куанат. Үдыр шамычын чийэн шагалмэ вургэмышт тачэ лумшо лум гай ошо, вуйэш лидмэ порсын шовычышт кэчэ волгыдэш тўрлө түсын чэвэрын йүла. Кас йужэш ч вэргышэ шыма шүргө-пылшышт пэкчаш пэлэдшэ ма-кэ гай койыт. Качэ марий-шамычат пор гай ошо, тэлэ кычык гай чылгыжшэ ока чинчэ йыран тувырым, шэм сулмам, суран кэмым чийэн улыт, кэм укэанжэ ош йо-лым пидын улыт. Вуйэшышт лопка пундашан каргузым, йа кэргалтымэ тўран тэркушым ушшалын, йужышт ош тувыр үмбачын шэм камчалым чийэн улыт.

Тыгэ куэр чараштэ тўрлын пэлэдшэ ужар шудо үм-балнэ модын-воштыл курышталшэ ырвэээ калык ышкэ-жат и ошым кэчын пэлэдшэ сылнэ пэлэдышла вэл койыт... Эй, ушмак, ушмак... вара нуно пэлэдышак огыт ул мо? Тидэ—марий калыкын пэлэдышыжэ, ончыкылык ўшанжэ. Ончыко шэмэр марийын ылышыштыжэ мо поро лийшаш гын, сай куан кэчэ толшаш-гын, моло дэч кён дэч ву-чаш? Марий калыкын ожно ужмо ойгыжым кё моло мондыкта, тёр шыма корно дэнэ ласка ылышышкэ нан-гайа.

* * *

„Солык“ дэнэ модын чарныштат,—„покшэл мэнгэ“ дэнэ модаш тўналыч. Үдыр-качэ кашакын, почэ-почэ мужыр дэнэ шогалыч, ик ырвэээ утэш кодо. Шэнгэлнэ шогышо мужыр кидым колтэн кок вэлышкэ куржэш, утэш кодошо изирак ырвэээ үдыр почэш мундыра вэлэ шыжыш.

— Васи, Васи, виан курж! Виан!—кычкырат модшо кокла гыч.

— Поктэн ок шу! Ок шу!—маныт үдыр-шамыч.

— Шуэш, шуэш,—ўчашат качэ-шамыч.

— Ок шу, ок шу!

— Эй, торэш йол, ыш шу вэт!

— Тэвэ ындэ Пэтыр дэнэ Ана куржыт... Ана, Ва-слийэт куча тэвэ..

— Ай-йай, кучыктэм вэлэ, от вучо,—манэшат, Ана мардэж вэлэ шикшалтэш.

Васли Анан почэш пэш вийан куржо гынат, тугак поктэн ыш шу лач руалтэн кучышаш годым «тывэ-тово» шүртнээн пурэн кайыш. Модшо - шамыч рүжгэ воштылыт. Пэтыр дэнэ Ана вэрышкышт кидым кучэн шогалыт.

— Эй, Сэргэй, Марина, мондышта мо? Ындэ тэмдан куржаш чэрэт вэт,—манэш Ана.—Куржса, мом вучэда.

Марина дэвэ Сэргэй куржыт, Васли адак почэшышт тава.

— Маринажэ Василян кучаш ок пу: Сэргэйжэ дэнэ ойырлымыжэ ок шу вэт!—манэш изирак капан үдыр, вара ончылныжо шогышо арва шүрган үдырлан ала мом пылшышкыжэ воштыл-воштыл оила. Моло үдыр-шамычат ойлымыштым колын воштылаш полшат. Марина, пёртыл толмыж годым молан тыгэ воштылмыштым шижын налэшат, ик мутымат ок пэлэштэ: „ойлымыда, воштылмыда чыныш лэктэш гынат, утсит огыл“, вуй йыржэ шоналта.

колдымо йыным ваш лийатат пэш вашкэ кэлшэт, ошсэк палмэ йыг гай тучэш. Тудым ваш лийат гын, пэлэштылдэ эртымэт ок шу.

Тудат ваштарэшэт шыман гына пэлэшта. Тудлэч вара сэлэ йыг дэнэ эрэ ужын кутырмэт вэлэ шуэш: эн лишыл йынгэт гай, вэат-шольыч гай чүчэш. Вара сэмьн тудым утларак йөрэтэт, шкэ көргө шонымашэтымат луктын ойлаш үшанэт. Калыкыштэ ала кузэ тыгай йыг лийэш: ала тыгайак шочын-кушкэш, ала изиш тунэммыж дэнэ кумылжо порэмэш. Тыгай адэмэ Тумэр Йогор Каврийын эргыжэ—Сэргэй. Тудо кызыт 18 ийаш кэчэ-марий. Кап-кыл вийаш, йытыра, изиат-кугуат огыл. Шүргө-пылыш волгыдо, йандар, санга лопка—ушавлык шара шинчэжэ раш онча, үпшө ошалгэ, пушкыдо. Түжвач ончымаштэ Сэргэйым ту гочак мотор манаш ок лий гынат, соптыра йыг огыл: шуко үдыр-шамычлан кэлшышашлык кэчэ-марий.

Сэргэй изиж годымак, Йыван изаж дэнэ пырлыа авада тулыкэш кодын, шуко йүштө-шокшым чытэн. Нуным ныгбат сайын ончэн-куштэн огыл. Кочмо-йүмаш

Ырвэзэ калык модын рүжга: мутлана, воштылэш, куана. Түрлө ончай койыш лэктэш, түрлө мускара мут, шала йылмэ мучашкэ вүрлянгэ гай толын савырнэн, угыч воштылтышым луктэш. Ырвэзэ жапышт годым тэк модыт, воштылыт! Ырвэзэ илыш—сай жап - кужуэш ок лий, вашкэ эрта. Варажым илыш йэрышкэ кэлгын пурмо мөнгышт кугун модын-воштыл куржталаш огыт йарсэ. Шуко кучэдылмаш лийэш, шуко паша вэрэштэш. Кызытэш модышт.

* * *

Илымэ-курумышто түрлө йыным ужат. Шуко дэнэ ваш лийат: ужат, колат, кутырэт, йужо кэлша, йужо ок кэлшэ. Йужынамжэ тыгэат лийэш: ныгунам уждымо

начар улмаш, чиймаш-шогалмаштат йыг дэч вожылын коштын улыт. Йол үмбака күзаш тунгалмышт мөнгө вэлэ айдэмэ түс шинчын.

Ачажат—Каври кугыза—ышкэжэ ик кэчат тунэмын огыл гынат, эргыштым туныкташак толашэн. „Төнэйсэ жапыштэ ырвэзым туныктыдэ ок лий. Тунэмыт гын, мэмнан гай пычкэмыштэ огыт кошт“, манэлп. Садлан эргышт шуко-шагал тунэмшэ улыт. Кугурак эргыжэ кызыт салтакыштэ ала могай тиаклан коштэш. Сэргэйжым йал школым тунэм пытармэкшэ умбак туныктыжэ улмаш да, чүдын илмышт гына тидэ корным пэтырэн. Садлан кызыт пэлэ тунэмшэ мөнгыштө ила, йара кокла гыч түрлө кнагам лудэш. Йыван изажын салта-

кышкэ кмймыж дэч вара суртышто тўг паша йыг Сэргэй лийын. Тэлэ рўдылан гына, шўкшў ачаж дэнэ вок шочшан йыггажым кодэн, Ован олаш мийэн, тўрлў шэм пашам ышта. Садлан кызыт Сэмьылап чиймэ вургэмжэ оласэ сэмьырак.

Тыгай ырвэзэ марий—Сэргэй. Тыгай марий дэжэ Кори кугызан Маринажым осал йылман ўдыр-шамыч ужнын колаш тўчат. Нунын коклаштэ альэ мартэн нымэ йыглан ойлаш йўршў койыш лэжтын огыл. Тыгылай годым пашаштэ, пайрэм годым модмаштэ моло гайак ваш лийыт, кутырат, воштылыт, тылэч моло нымат укэ. Маринан почэш поктэн коштшо качэ-шамыч лийэдэн улыт гынат, Марина уждымо-колдымо гай коштын. Тыгак Сэргэйымат йужо ўдырышт айар шинчашт дэнэ шыमतэн овчыштын улыт гынат, Сэргэйын шўм-кылжым

(Умбажэ лийэш).

тарватэн кэртын огыл ул. Садланак ўдыр-кэчэ-шамычат шыдышт дэнэ асамжым ойлэн коштын улыт. Йыг ойлымо йужунам ўдыр-качым чылт йўкшыкта, йужунамжэ утларак лишэмда вэлэ. Сэргэй дэнэ Маринамат альэ мартэн йўкшыктэн огыл, кузэ лишэммыштым ончыко ужына.

* * *

Кэчэ куэ вуйым чэвэртэн шинчэш. Кас йуалгэ йуж куэр йўмач лэжын пэлэдышын ўпшэн йыр шарла. Йыр-ваш тымык, мардэж йужат укэ. Йалыштэ гына йужо вэрэ муру йўк шокта, адак энэр воктэн купышто шўшпыкат ышкэ кас мурьжым талын тарватэн. Рўп лиймэш модшо ўдыр-качэ-шамыч ты манмэш „выж-вуж“ шалавэн, мўнгышт кайэн пытышт.

Шэрнур кантон ватэ-влак.

МЫСКАРА.

Шонго дэнэ ыrvэзэ.

Нэмэштэ Миклай олаштэ тунэмэш. Ик бана кочажэ Миклай дэч йодыштэш. Пылышыжэ сай ок кол.

Кочажэ: Вара тэний мом туныктат? Ожно молитвам, йумын законным туныктат ыльэ... Тэний молитвам монь огыт туныкто, кушташ-мураш туныктат дыр?

Миклай: Укэ, кочай, кушташ-мураш огыл, күлэш пашалан туныктат.

Кочажэ: Могай күлэш пашам туныктат?

Миклай: Гэомэтрийм...

Кочажэ: Йогор Мэтрийм тунэмат ок күл, тугат пэш шинчэт.

Миклай: Геограпийм...

Кочажэ: Йэвграпий лүман нэмнан йалыштэ йыгжат укэ...

Миклай: Алгэбырм...

Кочажэ: Алдырым мом тунэмашыжэ?! Моча алдыр дэч пёрт алдырын ойыртэмышыжэ укэ.

Миклай: Физикым...

Кочажэ: Мо... изыкэ кум парньанат, ныл парньанат уло... Тудым тунэмын ом ул гынат, шинчэм.

Миклай: Адак музыклан туныктат. Колышт, мураятэм: „ми, фа, ля, соль, до“—мура.

Кочажэ: Э-э, тыгэ „Микальа тольо“, манынжэ мыйат мурэн моштэм.

Миклай: Адак гэомэтрийштэ түрлө тьэорэмэт, аксиомэт тунэмына... Пифагор тьэорэмым, пи эрым монь...

Кочажэ: Э-эй, ужамат, нымогай күлэш пашалан огыт туныкто!.. Пи, пагор, корэм... Максией онг... Ний нэрым да монь вэлэ туныктат!..

Миклай: Адак физкультурым туныктат.

Кочажэ: Тидыжэ кэч йбра, күлэшапаша. Изикутыр нэргэн туныктат гын, вара ала кугу кугыр нэргэнат туныкташ тугалыт!.

Йэвангыл почэш.

Пойан поп дэкэ йазык касараш толын.

— Могай йазыкэт уло?—лоп йодэш.

— Нымогай йазыкэм укэ, пачышка. Мый йэвангыл кнага почэш илэм: ом курал, ом үдө, ом түрэд...

— Күзэ тыгэ йөнэш тольо?!—поп брын.—Тый дэчэт пойанжэ районыштыжат укэс...

— Тыгак, пачышка. Мый дэчэм киндэ күчылышб-влак мылам пашам штэн пуат: күралыт, үдат, түрэдыт.

Мыйжэ: „ида шолгылт, писын ыштыза!“ манын вэлэ кычкырем.

Шуко пасу.

— Тэндан районышто кунар пасу уло: 4, альэ 6? —красаньык-влак дэч комсомол йодэш.

— Мэмнан районышто 18 пасу уло—красаньык-влак маныт.

— Күзэ тугэ?!

— Мо күзэжэ... районышто 6 йал, кажнэ йалын 3 пасу гыч уло.

Войэнизатсэ.

— Сидоров, виштовкэт йытырайэнат?

— Йытырайэнам.

— Затворжэм ончыкго.

— Лукташ ок лий, рүданчи.

Школышто.

Туныктышо: Йэпрэмов, 7 кана 9 кунар лийэш?

Тунэмшэ: Нылнэ витльэ шымыт.

Т-шо: Күзэ тугэ?! От шинчэ. Шонаш күлэш!

Т-шэ: Мый тугакат шонэм.

Т-шо: Мом шонэт?

Т шэ: „Камымашлан кунам йынтырым мурыктат?“ — манын шонэм.

Пөтыр-Пайдуш.

Рэдаксэ коллэгий члэн-влак: { Г. И. Голубкин.
С. Г. Чавайн.

МАРИ КУНДЭМ КНАГА ЛУКШО ПӨЛКА (МАРОБИЗДАТ)

тыгай сылнэ мутан марла кнага - влакым ужала:

1. Н. С. Мухин. Почэла мут - влак . . . . . 60 ур.
2. Шабдар Осып. Күслэ йүк (почэла мут - влак) . . . . . 25 „
3. М. Шкэтан. Йумын йазыкшэ (ойлымаш) . . . . . 20 „
4. Тудынак. Ойлымаш - влак . . . . . 30 „
5. Тудынак. Важык вуйан йыдал (койдарчык) . . . . . 08 „
6. С. Чавайн. Кайык лудо (пиэс) . . . . . 03 „

Пэчэтлаш йамдылалдыт:

М. М. Иванов. Мичун мурыжо (почэла мут - влак).

С. Г. Чавайн. Кугуйар (пиэс).

Тудынак. Илышэ вүд (пиэс).

Л. Н. Толстой. Пычкэмыш кэртэ (Власть тьмы). Пиэс. Ф. Савэрианов кусарэн.

Д. Кудрин. Шудо шырчык (Сверчок). Пиэс. М. М. Иванов кусарэн.

46258

Мар. Ж.
1-1

„У В И Й“

Тылчэ йыда лэкшэ, сылнэ мутан, сурэтан журнал
1930 ийыштэ

Чавайн, С. Г. Мухин, Н. С. Шабдар Осып, М. Шкэтан, В. Сави, М. М. Иванов,
Мичурин Йатман, Китнымариин, Орай, тулэч моло писачыл - шамычын возымыштымат
пэчэтлаш тўналэш.

1930 ийлан «У Вий» журнал ак вола:

Ик посна . . . . . № —	30 ур.
Кум тылзылан . . . . . —	80 ур.
Куд тылзылан . . . . . 1 т.	50 ур.
Ик ийлан . . . . . 3 т.	—

—**Оксам тыгай адрес дэнэ колтыман:**—

г. Йошкар-Ола, Марийскому Областному Издательству.

Кантонлаштэ почтышто, писмоносэц-влакат подпискым начит.

